

MĄDRZE WSPIERAĆ I WYBIERAĆ

Poradnik edukacyjny dla uczniów i rodziców

OFERTA EDUKACYJNA POWIATU KĘDZIERZYŃSKO-KOZIELSKIEGO
NA ROK SZKOLNY 2021-2022

CZĘŚĆ PIERWSZA

POWIAT
Kędzierzyńsko-Kozielski

CKZ
Centrum Kształcenia
Zawodowego
w Kędzierzynie-Koźlu

Kilka słów o planowaniu kariery

W dzisiejszym poradnictwie zawodowym coraz częściej mówi się o całożyciowym planowaniu kariery postrzeganym jako proces ukierunkowany na rozwój i warunkujący przyszły sukces oraz spełnienie w sferze życia zawodowego. Jednym z ważnych elementów tego procesu jest niewątpliwie decyzja o wyborze przyszłej szkoły, stanowiąca często fundament zawodowej przyszłości. Nowe wymagania rynku pracy niosą za sobą potrzebę większej niż dotychczas elastyczności młodych ludzi a jednocześnie wymagają od rodziców, nauczycieli i wychowawców właściwego przygotowania do możliwie najpełniejszego wsparcia uczniów w procesie podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych. Bez wiedzy i kompetencji związanych z projektowaniem własnej ścieżki zawodowej nie da się dziś znaleźć ciekawej i satysfakcjonującej pracy. Pozostaje jednak pytanie, jak zaplanować swój rozwój zawodowy, aby był on zgodny z osobistym potencjałem i potrzebami rynku? Pomocą mogą stać się tu publikacje i materiały Ośrodka Rozwoju Edukacji dotyczące problematyki poradnictwa zawodowego, wśród których znajdują Państwo pozycje nie tylko dla uczniów, ale także poradniki dla rodziców i wychowawców. Wśród pozycji ciekawych wymienić należy dodatkowo publikacje Euroguidance. Wszystkie te materiały są dostępne bezpłatnie w formie elektronicznej na stronach internetowych wspomnianych podmiotów. Zachęcam także do korzystania z oferty doradczej szkół, które zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym realizują zadania z zakresu doradztwa zawodowego oraz świadczą pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizując dla uczniów zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej. Często również rodzice zapraszani są do udziału w spotkaniach, których przedmiotem jest właśnie problematyka wspierania uczniów w planowaniu swojej przyszłości zawodowej oraz informacje dotyczące oferty lokalnych szkół ponadpodstawowych. Warto wśród codziennych obowiązków znaleźć czas na udział w tych inicjatywach, bowiem jak wskazują ogólnopolskie i nasze lokalne badania, to właśnie rodzice są głównymi doradcami młodych ludzi zmagających się z podjęciem nierzadko jednej z pierwszych ważnych życiowych decyzji. Jeśli zaś, ze względu na sytuację epidemiczną organizacja takich spotkań na terenie szkół okaże się zwyczajnie niemożliwa, na pewno wszystkie najważniejsze informacje zostaną Państwu przekazane drogą elektroniczną – warto wtedy skorzystać z przekazanych materiałów.

Trudność z podjęciem decyzji edukacyjno-zawodowych polega także na tym, że trzeba wybiec myślą daleko naprzód i odpowiedzieć sobie na pytania co się chce dalej w życiu robić i kim zostać, a potem wracając do teraźniejszości, już tu i teraz postanowić do jakiej pójść szkoły, która najlepiej przygotowuje nas do osiągnięcia zawodowych celów i pozwoli na realizację zaplanowanej ścieżki własnej kariery. Decyzja ta jest nietatwa i dlatego powinna być przemyślana oraz oparta na solidnych podstawach. Warto uwzględnić tu kilka bardzo istotnych czynników, które w poradnictwie zawodowym zwykło się nazywać czynnikami trafnego wyboru zawodu.

wiedza o sobie

zainteresowania
umiejętności
zdolności / uzdolnienia
osobowość / temperament
preferowane wartości
postawy i przekonania / aspiracje
stan zdrowia i możliwości intelektualne

wiedza o zawodach

informacja o zawodach
tj. np.: predyspozycje wymagane w zawodzie
i określone przeciwwskazania zdrowotne,
charakterystyczne czynności zawodowe,
środowisko i warunki pracy, średnie wynagrodzenia itp.

wiedza o rynkach: edukacyjnym i pracy

system szkolny (typy szkół)
oferta edukacyjna szkół
ścieżki edukacyjne / przebieg kształcenia
warunki i zasady rekrutacji
dodatkowe informacje o szkołach
możliwości uzupełniania / podnoszenia kwalifikacji i LLL
popyt na zawody / zawody przyszłości

Oczywiście często na decyzje edukacyjno-zawodowe wpływ mają także inne czynniki, które jednak trudno zaliczyć wprost do wpływających na trafność podejmowanych wyborów tj. np.: moda na określone profesje, aspiracje zawodowe ucznia i jego rodziny, wpływ grupy rówieśniczej czy miejsce zamieszkania.

Porównanie zdobytych informacji ze swoim potencjałem z pewnością ułatwi odpowiedź na pytanie co dalej po ukończeniu szkoły? Pamiętajmy jednak, że właściwy wybór warty jest czasu i wysiłku, bowiem zwiększa nasze szanse na uniknięcie zniechęcenia i niezadowolenia związanych z pracą w zawodzie, który zwyczajnie do nas *nie pasuje*.

Wstępne decyzje edukacyjno-zawodowe podejmowane są przez młodych ludzi bardzo wcześnie. Błędna ocena swoich predyspozycji zawodowych, której towarzyszy brak rzetelnej wiedzy o systemie szkolnictwa na poziomie ponadpodstawowym oraz elementarnych przynajmniej informacji zawodowych, prowadzić może do podejmowania przez młodych ludzi nietrafnych decyzji o wyborze dalszego kierunku kształcenia czy zawodu. W konsekwencji takich przypadkowych wyborów młodzież nadal zbyt często doświadcza poczucia frustracji i rozczarowania zarówno w szkole, jak i po jej ukończeniu.

Warto również dokładnie zapoznać się z ofertą edukacyjną szkół, która obejmuje przecież nie tylko propozycje zawodów czy rozszerzeń. Szkoły oferują niezliczone możliwości rozwijania pasji, zainteresowań czy nabywania nowych kompetencji oferując uczniom udział w różnych kołach zainteresowań, zajęciach dodatkowych, projektach i wymianach międzynarodowych, grupach wolontariackich, konkursach czy olimpiadach przedmiotowych oraz wielu innych ciekawych i budujących doświadczenia przedsięwzięciach. Warto zatem zaglądać na strony internetowe szkół, gdzie znaleźć można bieżące informacje z życia szkolnych społeczności, z których wiele może okazać się bardzo przydatnych pod kątem podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych. Zamieszczamy więc w naszym przewodniku adresy internetowe szkół zachęcając jednocześnie do ich odwiedzenia (zamieszczone w części II).

Bogatym źródłem informacji o szkołach okazuje się być również udział w dniach otwartych oraz targach edukacyjnych, bowiem wydarzeniom tym towarzyszy często możliwość skonfrontowania swoich wyobrażeń z rzeczywistością konkretnej szkoły poprzez żywy kontakt z nauczycielami, możliwość rozmowy z uczniami czy nawet poznanie atmosfery panującej w placówce. Nawet jeśli sytuacja epidemiczna nie pozwoli w bieżącym roku szkolnym na realizację takich inicjatyw w formie tradycyjnej, pewne jest, że podobnie jak w roku ubiegłym przeniosą się one do świata cyfrowego. Warto zatem śledzić także profile szkół w mediach społecznościowych, by nie przegapić ciekawych i cennych wydarzeń ułatwiających poznanie przyszłej placówki i podjęcie decyzji. Często szkoły dystrybuują także różne materiały informacyjne w postaci folderów czy ulotek promocyjnych ze swoją ofertą edukacyjną – warto się w nie zaopatrzyć, ponieważ są źródłem pozwalającym na zdobycie bardzo aktualnej wiedzy o codzienności szkół. Jednak do działań ukierunkowanych na zdobywanie informacji niezbędnych do podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych warto się dobrze przygotować. Jak? Koniecznie trzeba zastanowić się wcześniej, jakich informacji potrzebujemy, jaka wiedza jest nam niezbędna do podjęcia decyzji, o co chcemy i powinniśmy zapytać doradców zawodowych, nauczycieli i uczniów.

Warto zaangażować się w podejmowanie niełatwych przecież dla dziecka decyzji dotyczących przyszłości zawodowej poprzez rozmowy, wspólne poszukiwanie informacji oraz ich analizowanie. Rola rodzica jest tu nie do przecenienia.

Wiedza z zakresu organizacji kształcenia zawodowego, systemu zdobywania kwalifikacji w zawodach, sytuacji na rynku pracy czy ogólna znajomość branż zawodowych i specyfiki kształcenia w odpowiadających im zawodach oraz świadomość dostępności i znaczenia kształcenia ustawicznego jest niezbędna i wpływa bezpośrednio na trafność podejmowanych decyzji edukacyjno-zawodowych młodych ludzi. Posiadanie takich informacji przez uczniów, jak i osoby wspierające proces podejmowania decyzji, w perspektywie zwiększa trafność dokonywanych wyborów a tym samym także szanse młodych ludzi na rynku pracy.

Wiele badań potwierdza, że mimo przeogromnego bogactwa świata zawodów, większość młodych ludzi dysponuje wyobrażeniem o niewielkim odsetku możliwych zawodów czy specjalności i do nich zawęża swoje przyszłe wybory. Jednym z nich jest badanie „*Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) Praca marzeń? Aspiracje zawodowe nastolatków i przyszłość rynku pracy, który analizuje i porównuje oczekiwania 15-latków z całego świata wobec przyszłej kariery zawodowej. Ponad 50 proc. piętnastolatków na świecie oczekuje, że będzie pracować w zawodach, które znajdują się na liście 10 najpopularniejszych profesji w ich kraju. W porównaniu z rokiem 2000, odsetek ten wzrósł zarówno w przypadku chłopców, jak i dziewcząt. Oznacza to, że dzisiejsze wybory uczniów są mniej zróżnicowane niż dwie dekady wcześniej. To zaskakujące wyniki biorąc pod uwagę fakt, że mamy dziś dużo łatwiejszy dostęp do wiedzy o różnorodnych możliwościach zawodowych.*”¹ Takie dane potwierdzają nasze codzienne obserwacje, że ciągle jeszcze wiedza dotycząca możliwości rynku pracy i jego przemian dokonujących się na naszych oczach jest wśród młodych ludzi dalece niewystarczająca do rzeczywistego i świadomego planowania swojej kariery. Podobnie rzecz ma się w odniesieniu do znajomości bogactwa świata zawodów i specjalności. Warto tutaj podkreślić, iż obok wielu innych równie ważnych, jednym z płynących ze wspomnianego powyżej badania wniosków jest ten, że „**udział w aktywnościach doradczych wpływa pozytywnie na motywację do nauki oraz poszerzenie horyzontów zawodowych. Młodzież, która spotkała się chociaż raz z doradcą zawodowym,**

¹Klaudia Stano, Plany zawodowe młodzieży - gdzie będą pracować dzisiejsi 15-latkowie? (<https://mapakarier.org/blog/article/28/plany-zawodowe-młodzieży-gdzie-beda-pracowac-dzisiejsi-15latkowie>, dostęp 18.11.2020).

uczestniczyła w targach pracy, miała okazję obserwować z bliska czyjąś pracę lub odbyła praktykę zawodową, rzadziej ograniczała wybór do 10 najbardziej popularnych zawodów.”²

JAK MOGĘ POMÓC SWOJEMU DZIECKU W PLANOWANIU KARIERY?

Pomóżmy dzieciom w określeniu ich osobistego potencjału zawodowego (rozmawiamy o zainteresowaniach, zdolnościach, preferowanych wartościach, cechach osobowych, stosunku do przedmiotów szkolnych, możliwościach intelektualnych, ograniczeniach zdrowotnych itp. - jesteśmy przecież najlepszymi ekspertami od swoich dzieci bo obserwujemy je ze szczególną uwagą od dnia narodzin).

Dowiedzmy się jakimi zawodami i interesują się nasze dzieci, wspierajmy w poszukiwaniu i analizowaniu zasobów informacji zawodowej

Pozyskajmy informacje na temat umiejętności i kwalifikacji wymaganych w danym zawodzie i pomóżmy dzieciom skonfrontować je z informacjami o sobie, które już posiadają.

Zbierzmy informacje na temat możliwych ścieżek kształcenia w wybranych zawodach i ofercie edukacyjnej szkół w powiecie, regionie.

Przeanalizujmy wraz z dzieckiem sytuację na rynku pracy.

Wspierajmy w planowaniu przyszłości, formułowaniu celów.

Niezmienne bardzo ważnym czynnikiem warunkującym podejmowanie trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych jest także stan zdrowia. Wykluczenie przeciwwskazań do wykonywania zawodu pozwala na uniknięcie nieprawidłowego wyboru ścieżki kształcenia i w konsekwencji rozczarowania spowodowanego utratą wielu cennych lat poświęconych na zdobycie kwalifikacji w źle wybranym zawodzie. Pamiętać tutaj należy, że zgodnie z przepisami oświatowymi do klas I szkół ponadpodstawowych prowadzących kształcenie zawodowe (technika i szkoły branżowe) przyjmuje się kandydatów, którzy posiadają zaświadczenie lekarskie zawierające orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia praktycznej nauki zawodu, wydane zgodnie z przepisami w sprawie badań lekarskich kandydatów do szkół. Zaświadczenia takie wydawane są przez lekarzy medycyny pracy i dostarczane przez kandydatów do szkół w trakcie procesu rekrutacji. W przypadkach niektórych zawodów, wymagane mogą być także dodatkowo zaświadczenia, w tym także te wydane przez lekarzy innych specjalności. Dla przykładu, w niektórych zawodach podstawa programowa przewiduje uzyskanie umiejętności kierowania pojazdem silnikowym, w związku z tym kandydat do kształcenia w takim zawodzie, będzie zobowiązany posiadać orzeczenie lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami wydane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Możliwe będzie także, w zawodach w których jest to niezbędne, przygotowanie uczniów do uzyskania prawa jazdy kategorii C lub C+E. Kandydaci do kształcenia w tych zawodach będą więc z kolei zobowiązani przedstawić orzeczenie psychologiczne o braku przeciwwskazań psychologicznych do kierowania pojazdem. Zdarza się również, iż w postępowaniu rekrutacyjnym do szkół lub oddziałów, w których od uczniów wymagane są szczególne indywidualne predyspozycje, szkoły organizują dodatkowe sprawdziany tj. testy sprawności a tym samym możliwa jest także konieczność złożenia dodatkowych zaświadczeń lekarskich.

² Klaudia Stano, Plany zawodowe młodzieży - gdzie będą pracować dzisiejsi 15-latkowie? (<https://mapakarier.org/blog/article/28/plany-zawodowe-mlodziezy-gdzie-beda-pracowac-dzisiejsi-15latkowie>, dostęp 18.11.2020).

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 2020 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, terminy postępowania rekrutacyjnego i terminy postępowania uzupełniającego a także terminy składania dokumentów na rok szkolny 2021/2022 do klas I publicznych szkół ponadpodstawowych (z wyjątkiem publicznych szkół policealnych, publicznych branżowych szkół II stopnia oraz publicznych szkół dla dorosłych) zostaną ustalone przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania do końca stycznia 2021 roku i podane na stronie internetowej urzędu obsługującego tego ministra. Kryteria i zasady rekrutacji pozostają bez zmian a zatem postępowania rekrutacyjne do szkół ponadpodstawowych powiatu na rok szkolny 2021/2022 regulowane będą Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 sierpnia 2019 roku w sprawie przeprowadzania postępowania rekrutacyjnego oraz postępowania uzupełniającego do publicznych przedszkoli, szkół, placówek i centrów, które weszło w życie z dniem 1 stycznia 2020 roku. Tradycyjnie już postępowania te prowadzone będą w systemie rekrutacji elektronicznej. Za weryfikację wniosków i ostateczne wyniki postępowania rekrutacyjnego w każdej szkole odpowiadać będzie komisja rekrutacyjna powołana przez dyrektora.

KRYTERIA REKRUTACJI	MAKSYMALNA ILOŚĆ PUNTÓW ¹
Punkty za świadectwo	100 pkt
Aktywność na rzecz innych ludzi	3 pkt
Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej z wyróżnieniem	7 pkt
Szczególne osiągnięcia	18 pkt
Ocena z języka polskiego (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z matematyki (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z I przedmiotu (za ocenę celującą)	18 pkt
Ocena z II przedmiotu (za ocenę celującą)	18 pkt
Punkty za egzamin ósmoklasisty	100 pkt
Wynik z języka polskiego	$100\% \times 0,35 = 35$ pkt
Wynik z matematyki	$100\% \times 0,35 = 35$ pkt
Wynik z języka obcego nowożytnego	$100\% \times 0,30 = 30$ pkt

Dodatkowe informacje o szkołach, kierunkach kształcenia i zawodach wraz z przyjętymi przez szkoły regulaminami rekrutacji pojawią się zarówno we wspomnianym już systemie rekrutacyjnym (po uruchomieniu systemu uczniowie otrzymają w szkołach właściwy adres), jak i na stronach internetowych poszczególnych szkół. Mogą występować pewne uregulowania szczegółowe i różne rozwiązania podane przez konkretną szkołę, warto więc sprawdzić informacje dotyczące wymagań rekrutacyjnych przyjęte bezpośrednio w konkretnej szkole.

Od wielu lat ministerstwo właściwe do spraw oświaty i wychowania podejmuje działania ukierunkowane na promocję i upowszechnianie kształcenia zawodowego oraz kreowanie wśród uczniów i rodziców świadomości, iż szkoły kształcące w zawodach nie powinny być postrzegane jako placówki drugiej kategorii, bowiem stanowią równorzędną alternatywę dla szkół ogólnokształcących. Celem ogólnopolskich inicjatyw edukacyjnych jest także upowszechnianie doradztwa zawodowego oraz podniesienie jakości usług świadczonych w tym zakresie w środowisku szkolnym, do którego przybliżyć ma m.in. ułatwienie dostępu uczniom, rodzicom i nauczycielom do informacji z rynku pracy, informacji zawodoznawczych czy bezpłatnych narzędzi pomagających w określaniu swojego potencjału zawodowego. Bogate i bardzo zróżnicowane materiały z tego obszaru, z których każdy zainteresowany na pewno wybierze coś dla siebie znaleźć można m.in. na (ctrl + kliknięcie śledzi łącznie):

- <https://mapakarier.org/>
- <http://www.ckzkk.pl/doradztwo-zawodowe>
- <http://www.e-zamek.pl/>
- <https://infozawodowe.men.gov.pl/> (nowość)

Pod wskazanymi adresami internetowymi chętni znajdą również wiele informacji o zawodach z klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, możliwych ścieżkach edukacyjnych prowadzących do ich zdobycia, karty z opisami zawodów oraz atrakcyjne dla młodzieży prezentacje zawodów w postaci filmów edukacyjnych. Zwłaszcza te ostatnie mogą stanowić bardzo przystępne źródło pozyskiwania przynajmniej elementarnej ale rzetelnej wiedzy o zawodach, z którymi młodzi ludzie nie zawsze przecież mieli możliwość zetknąć się w swoim życiu. Dotyczy to zwłaszcza specyfiki pracy w zawodach rzadszych, nowych lub tych, których przedstawiciele spotykamy głównie w zakładach przemysłowych w większości niedostępnych dla uczniów. Warto pamiętać, że podobnymi materiałami lub informacją gdzie szukać takich zasobów **dysponują także szkolni doradcy zawodowi w każdej szkole.**

W 2018 roku Centrum Informacyjne Edukacji uruchomiło rejestr szkół i placówek oświatowych który znacząco ułatwia uczniom i rodzicom poszukiwanie informacji o placówkach kształcenia oraz ich ofertach edukacyjnych. Ciekawa inicjatywa zwłaszcza dla osób rozważających podjęcie kształcenia w zawodach rzadkich lub niewystępujących na lokalnym rynku edukacyjnym (www.rspo.men.gov.pl).

Absolwenci szkół poszukują realnej pracy na realnym rynku. Warto zatem jeszcze przed dokonaniem wyboru szkoły, a także w czasie całego procesu planowania kariery śledzić informacje z rynku pracy, które mogą być bardzo pomocne przy podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych. Statystyki rynku pracy znajdziemy m.in na Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii (wcześniej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Wśród nich jednymi z ciekawszych są coroczne raporty o zawodach nadwyżkowych i deficytowych na poziomie krajowym. Raporty takie publikują również wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy. Jednym z ciekawszych badań tego typu jest **Barometr zawodów** stanowiący jednoroczną prognozę sytuacji w zawodach. Badanie również przeprowadzane jest na zlecenie Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii (wcześniej MRPIPS) a jego wyniki dostępne są pod adresem www.barometrzwodow.pl. W roku 2019 po raz pierwszy w ręce nauczycieli, rodziców i uczniów trafiło kolejne narzędzie pomocne w planowaniu kariery a mianowicie Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy, które stanowi **syntetyczne ujęcie różnych źródeł opisujących tendencje na rynku pracy w kontekście strategii rozwoju państwa i regionów. Będzie ono publikowane przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania (obecnie Ministra Edukacji i Nauki) najpóźniej do 1 lutego każdego roku. We wrześniu 2019 roku w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski” opublikowane zostało także obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie wykazu zawodów szkolnictwa branżowego o szczególnym znaczeniu dla kultury i dziedzictwa narodowego.**

Pamiętajmy jednak, iż analiza tych danych nie pozwala na tworzenie rzeczywistego i całościowego obrazu rynku pracy. Warto zatem korzystać również z innych, w tym także komercyjnych źródeł. Przykładem mogą być tutaj publikacje Głównego Urzędu Statystycznego odnoszące się do rynku pracy i aktywności ekonomicznej ludności, raporty z projektu Bilans Kapitału Ludzkiego czy np. **ManpowerGroup z takimi badaniami jak Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia czy Niedobór talentów** (www.manpowergroup.pl). Warte zainteresowania są także kolejne raporty *The Future of Jobs Report* publikowane przez Światowe Forum Ekonomiczne (najnowszy z października 2020) dotyczące przyszłości rynku pracy i przewidywań dotyczących najbardziej liczących się na rynku pracy za kilka lat umiejętności.

Bogate kompendium wiedzy i praktyki dla rodziców wraz z proponowanymi do wykonania ćwiczeniami (dla trzech grup wiekowych) znajdziecie Państwo także w publikacji pt. **Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców pod redakcją A. Paszkowskiej-Rogacz.** Warto zajrzeć do tych materiałów. Bez trudu można je odnaleźć w sieci. Zapraszamy także do odwiedzenia naszej Centrowej strony internetowej www.ckzkk.pl/doradztwo-zawodowe, na której (w zakładce doradztwo zawodowe właśnie) znajdziecie bardzo wiele ciekawych i przydatnych informacji i materiałów rozwijających i uzupełniających sygnalizowane jedynie w tej publikacji zagadnienia.

Przedkładamy zatem na Państwa ręce niniejszy krótki poradnik, którego celem jest wsparcie w przejściu przez trudny okres pierwszych ważnych wyborów edukacyjno-zawodowych Waszych dzieci. Jest on jednak tylko swoistym preludem w zdobywaniu wiedzy i niezbędnych informacji nt. planowania i podejmowania decyzji oraz systemu kształcenia na poziomie ponadpodstawowym (część I) wraz z **Ofertą edukacyjną szkół powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego** (część II) w rekrutacji na rok szkolny 2021/2022.

Oddając go w Państwa ręce mam nadzieję, że okaże się on pomocny przy planowaniu dalszej drogi kształcenia i ścieżki rozwoju zawodowego. Życzę wszystkim trafnych wyborów edukacyjnych i zawodowych !

Katarzyna Paprotny

Doradca zawodowy
Centrum Kształcenia Zawodowego
w Kędzierzynie-Koźlu

Rozdział I.

O czym rodzice powinni pamiętać wspierając swoje dziecko w podjęciu decyzji edukacyjno-zawodowych (wybrane wskazówki z literatury przedmiotu).

Wybór szkoły i/lub zawodu – jednorazowa decyzja czy proces?

Planowanie swojej przyszłości edukacyjno-zawodowej bez wątplenia powinno być procesem, na który składają się przynajmniej cztery elementy:

- poznanie siebie,
- poznanie świata zawodów i rynku pracy,
- poznanie rynku edukacyjnego również w perspektywie całościowego uczenia się (long life learning)
- planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych.

O ile, o trzech pierwszych elementach tego procesu była już mowa we wstępie, warto na chwilę zatrzymać się przy ostatnim. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji to nic innego, jak określanie celów i planów edukacyjno-zawodowych przy uwzględnieniu sytuacji społeczno-gospodarczej oraz posiadanych zasobów (zainteresowań, predyspozycji, mocnych i słabych stron, własnych ograniczeń itd.) i konsekwencji podejmowanych wyborów. Coraz częściej elementem tego procesu jest także współpraca z osobami i instytucjami wspomagającymi tj. np. szkolny doradca zawodowy. **Dobry, świadomy wybór szkoły i/lub zawodu to proces.** Teoretycy rozwoju zawodowego człowieka podkreślają, że wybór zawodu nie jest i nie powinien być wynikiem jednorazowej decyzji, lecz ciągu decyzji rozłożonych w czasie i podejmowanych w trakcie całego życia.

Ważnych informacji i wskazówek w temacie kształtowania kariery zawodowej dostarcza **konceptcja Donalda E. Supera**. Zakłada ona, że rozwój zawodowy człowieka składa się z kilku okresów, przez które każdy z nas przechodzi ustalając swoje preferencje zawodowe. Z punktu widzenia pierwszych wyborów edukacyjno-zawodowych jeszcze w wieku szkolnym, które często stanowią fundament przyszłego życia zawodowego, ważne są dwie pierwsze fazy:

Faza wzrostu (stadium dzieciństwa)

Jest to pierwszy okres rozwoju człowieka, trwający do 14 r.ż., w czasie którego dziecko kształtuje swój charakter oraz rozwija się dzięki budowaniu więzi z rodziną i osobami znaczącymi (ważnymi dla niego) w domu i szkole. Wraz ze zwiększeniem się udziału dziecka w życiu społecznym, rośnie rola zainteresowań i umiejętności. Faza ta obejmuje etapy tj. okres fantazji, zainteresowań i umiejętności. Szczególnie ważnym dla rozwoju zawodowego jest okres zainteresowań i umiejętności, czyli zazwyczaj 11-12 rok życia, kiedy to dziecko zaczyna wykazywać szczególne zainteresowania, które następnie stają się wskaźnikiem aspiracji i przyszłej aktywności zawodowej młodego człowieka. W późniejszym okresie następuje analizowanie własnych zdolności pod kątem wymagań zawodowych, sensowności takiego toku rozwoju.

Faza poszukiwań (stadium wczesnej dorosłości)

Okres ten rozpoczyna się około 15 r.ż., a kończy w wieku 24 lat. W początkowej fazie tego okresu młody człowiek szuka swojej roli społecznej, uczy się wyrażać własne zdanie, określać potrzeby, rozwija zainteresowania, kształtuje swoje wartości. W późniejszym okresie zaczyna interesować się rynkiem pracy, wymaganiami zawodowymi i biznesowymi aspektami podejmowanych decyzji. Ważnym momentem w tej fazie jest wybór pierwszej pracy, zdobywanie kwalifikacji zawodowych oraz identyfikacja przyszłego zawodu. **Okres ten często stanowi główny etap w rozwoju zawodowego, bowiem zdobywając doświadczenie w danym zawodzie, często później podążamy tą właśnie ścieżką.**

Kolejne fazy to:

- **faza zajęcia pozycji** - trwa do około 44 r.ż., w czasie której człowiek skupia się na znalezieniu stałej pracy dającej satysfakcję i bezpieczeństwo socjalne. Pierwsze dziesięciolecie tej fazy cechują często liczne zmiany zawodu i fachu spowodowane szukaniem optymalnej ścieżki zawodowej wynikające najczęściej z niezadowolenia do wcześniej wykonywanej pracy lub ustalenia braku preferencji do wykonywania określonego typu pracy. Jednocześnie jest to okres najbardziej twórczy i wydajny w zawodowym życiu człowieka.
- **faza konsolidacji** – trwa od około 45 r.ż. do 64 r.ż. związana z osiągnięciem pełnej dojrzałości. Jest to okres stabilizacji i pionowego rozwoju kariery.
- **faza schyłku** – rozpoczynająca się po 65 r.ż., którą charakteryzuje ograniczenie lub zakończenie aktywności zawodowej.

Według Supera proces decyzyjny zachodzi przez całe życie, a człowiek poszukuje optymalnego planu przygotowania kariery i próbuje dopasować swoje cele do istniejącej rzeczywistości związanej z pracą zawodową. Warto

jednak pamiętać, że jest to koncepcja, która zakłada istnienie pewnych prawidłowości mogących być wyjaśnieniem niektórych decyzji zawodowych dzieci będących w określonym wieku. Nie u każdego jednak etapy te przebiegają jednakowo i nie u każdego wystąpią wszystkie. Możemy jednak zakładać, iż w momencie dokonywania wyborów będących przedmiotem tego przewodnika, Państwa dzieci są najprawdopodobniej właśnie w fazie poszukiwań, co oznacza, iż mogą jeszcze nie wiedzieć z całą pewnością, jaki zawód chcą wykonywać w przyszłości, że ciągle poszukują i próbują się w nowych rolach a wszystko to jest zupełnie normalnym zjawiskiem. U tych z kolei, które już wiedzą, pojawiać mogą się wątpliwości i próby poszukiwania potwierdzenia słuszności podejmowanych wyborów. Warto zatem wspierać dzieci w podejmowanych na tym polu aktywnościach, próbach poszukiwań i wyciąganiu wniosków.

Jeśli jesteście Państwo zainteresowani szerszym spojrzeniem na teorie rozwoju zawodowego człowieka i płynące z nich wnioski, zachęcam do lektury publikacji [Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców pod redakcją A. Paszkowskiej-Rogacz](#) (ctrl + kliknięcie śledzi łączy). Znajdziecie tam Państwo także przystępne spojrzenie na problematykę planowania kariery poprzez pryzmat pojęć tj. gotowość do kariery (Super) i adaptacja zawodowa (Savickas).

Jak realnie pomóc w wyborze szkoły?

Kiedy zastanawiamy się nad podjęciem decyzji o wyborze szkoły, bardzo często zadajemy sobie pytania: na co zwrócić szczególną uwagę? Co tak naprawdę jest istotne: zainteresowania, predyspozycje, temperament dziecka? Jaka jest tak naprawdę szkoła, o której myśli nasza córka czy syn? Czy sobie w niej poradzi? Jakie wyniki osiąga jej uczniowie? Jakich języków obcych można się w niej uczyć? Jaka jest oferta zajęć pozalekcyjnych: kół zainteresowań, zajęć artystycznych, sportowych? Czy jest wolontariat? Czy dziecko będzie mogło zaspokajać swoje potrzeby i się rozwijać? Jacy są pracujący w niej nauczyciele? Może ważne jest to, co o danej szkole mówią inni – uczniowie, rodzice? Może o wartości szkoły decyduje wyłącznie miejsce w jakimś rankingu? A może zupełnie nie ma się nad czym zastanawiać, trzeba wybrać szkołę położoną najbliżej miejsca zamieszkania? Dodatkowo często rodzące się w głowach pytania, dotyczą także odpowiedzialności za wybór szkoły. Kto ma podjąć tę decyzję? Czy ma to być decyzja rodzica, czy dziecka? A może powinna być podjęta wspólnie? Jak więc znaleźć odpowiedzi na te wszystkie pytania i na czym w praktyce ma polegać owo wsparcie i współdecydowanie?

Po pierwsze: poznaj swoje dziecko.

Podjmując razem z dzieckiem decyzje o wyborze szkoły ponadpodstawowej dobrze jest wziąć pod uwagę jego zainteresowania i predyspozycje. Warto rozmawiać z dzieckiem - pod kątem przygotowania go do życia zawodowego w przyszłości - o jego zdolnościach, cechach charakteru, zdrowiu, wartościach. Nie wolno zapominać, że jako rodzice mamy za sobą wiele dobrych i złych decyzji i możemy wyciągać wnioski z podjętych w przeszłości wyborów. Nastolatek ma ten okres życia dopiero przed sobą i nie jest w stanie myśleć jak dorosły z bagażem życiowych doświadczeń. Dlatego warto wspierać go w autonomii decyzji, dyskutować o różnych perspektywach, jednak nie oczekiwać, że wybierze rozwiązanie, które my uznajemy dla niego za najlepsze. W rodzinach, w których rodzice wypracowali dobrą relację z dziećmi i są dla nich autorytetami, takie rozmowy prowadzi się dużo łatwiej.

Zainteresowania

Zainteresowania wyrażają się w trwałym zaciekawieniu jakąś dziedziną, w aktywnym poznawaniu określonych zjawisk bez niczyjego nakazu czy obowiązku. Są siłą napędową do podejmowania działania. Identyfikacja zainteresowań dziecka ułatwia poszukiwanie szkoły o profilu odpowiadającym obszarom zawodowym, które te zainteresowania mogą rozwijać. Dotyczy to zarówno przedmiotów szkolnych, jak i pasji dziecka. Jeśli się czymś interesujemy, chętnie się tego uczymy i rozwijamy w tym zakresie swoje umiejętności. Optymalnie byłoby więc wtedy, gdyby z zainteresowaniami łączył się zawodowy cel dziecka. Dodatkowo określenie zainteresowań służy także rozwinięciu samoświadomości. Warto jednak pamiętać, że w procesie planowania kariery należy uwzględnić tylko w miarę trwałe zainteresowania, nie zaś te, które okresowo pojawiają się i znikają. I co równie ważne, do określenia swoich zainteresowań nie jest potrzebne posiadanie jakiegoś spektakularnego hobby, pasji czy stałe podejmowanie ponadprzeciętnej aktywności. Rodzic obserwujący swoje dziecko od urodzenia, jest najbogatszym źródłem wiedzy o pojawiających się często już w najmłodszych latach zainteresowaniach, nawet jeśli na pierwszy rzut oka, nie wydają się one niezwykle. **Analizując i identyfikując zainteresowania fajnie jest zastanowić się również wspólnie z dzieckiem, czy i na ile łączą się one z nauką oraz które mogą być pomocne w określeniu i osiągnięciu zawodowego celu.**

Donald Super³ wyróżnił cztery metody zbierania danych na temat zainteresowań:

1. poszukiwanie odpowiedzi na pytania: co lubisz robić?, jakim zawodem się interesujesz?,
2. codzienna obserwacja aktywności dziecka; metoda ta jest dostępna w największym stopniu rodzicom i osobom, z którymi dziecko związane jest najbliżej, nietrudno bowiem zauważyć, przy jakich czynnościach dziecko wykazuje największe zaangażowanie, a kiedy szybko się zniechęca i określone działania porzuca,

³ za Paszkowska-Rogacz A., Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.).

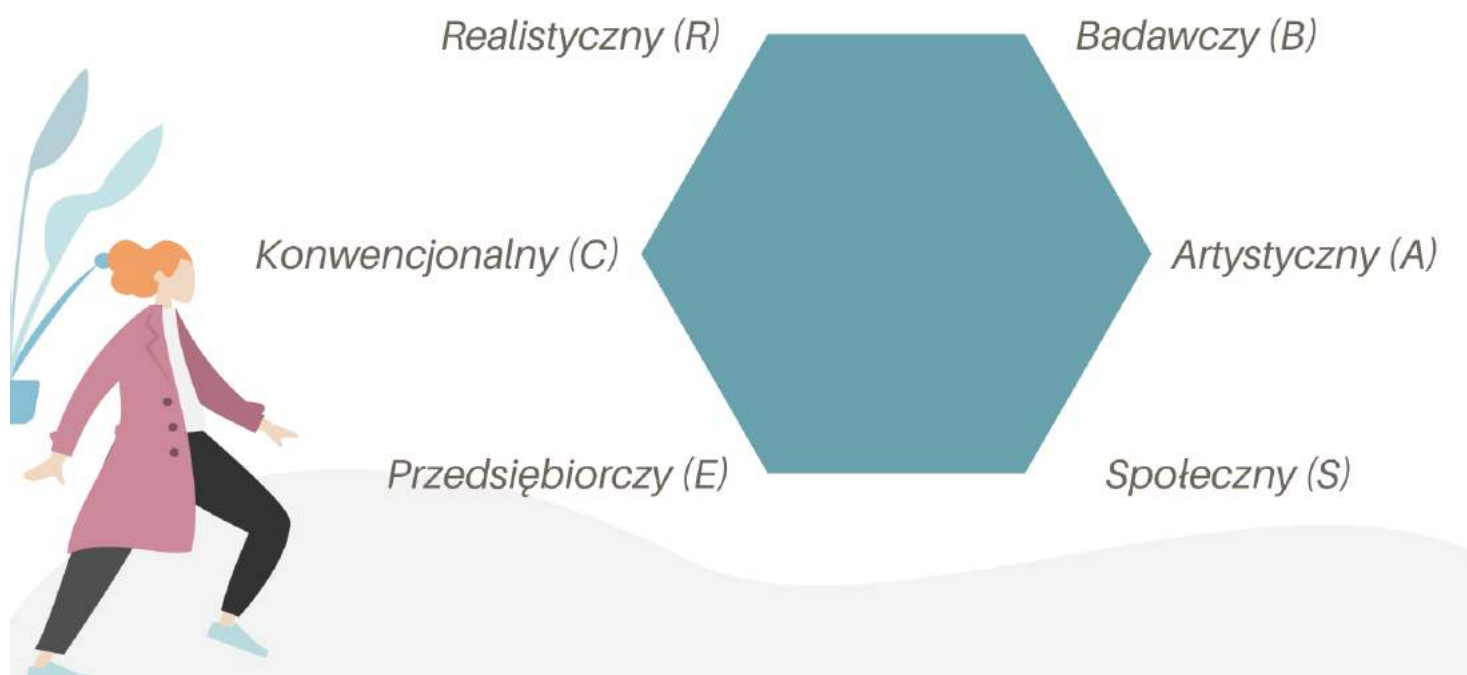

3. wykorzystywanie w badaniu zainteresowań testów uwagi, pamięci i wiadomości, kiedy to osoba badana ujawnia swoje zainteresowania, niekoniecznie zdając sobie z tego sprawę, po prostu poprzez zwracanie uwagi na coś lub przypomnienie sobie rzeczy widzianych lub zasłyszanych w przeszłości,
4. stosowanie inwentarzy zainteresowań będących profesjonalnie opracowanymi narzędziami psychologicznymi, których wyniki są porównywane z wynikami ludzi wykonujących określone zawody.

Kolejną próbę zdefiniowania, czym są zainteresowania i jaką spełniają rolę w rozwoju człowieka podjął John Lewis Holland⁴, który uważał, że do poszczególnych zawodów predysponuje ludzi własna osobowość oraz wiele czynników wywodzących się z ich otoczenia. Wybór zawodu jest więc formą połączenia osobistych zainteresowań z perspektywami, jakie stwarza rynek pracy. Holland wyróżnia sześć dominujących typów osobowości zawodowej i sześć odpowiadających im środowisk pracy. Typy osobowości mieszane powstają z kombinacji typów dominujących. I tak wyróżnione zostały następujące typy dominujące:

- **Typ realistyczny (R)** reprezentowany jest przez osoby, które lubią pracować z narzędziami i maszynami. Posiadają one sprawności manualne, związane z mechaniką. Określane są jako wykwalifikowane, konkretne, uzdolnione technicznie lub mechanicznie.
- **Typ badawczy (B)** - osoby tego typu lubią w swojej pracy stykać się z abstrakcyjnymi pojęciami, lubią też tworzyć teorie i modele. Dążą do zrozumienia otaczającego świata i poszukują prawdy. Posiadają zdolności matematyczne i naukowe. Określane są jako racjonalne, abstrakcyjne, analityczne.
- **Typ artystyczny (A)** – jednostki tego typu preferują zachowania kreatywne, umożliwiające wyrażanie samego siebie. Lubią rozwijać pomysły i koncepcje. Wykazują się zdolnościami artystycznymi: pisarskimi, muzycznymi lub w zakresie sztuk pięknych. Określane są jako twórcze o rozwiniętej wyobraźni i estetyce.
- **Typ społeczny (S)** – osoby tego typu chcą pomagać ludziom, informować i uczyć innych. Mają rozwinięte umiejętności interpersonalne. Określane są jako współpracujące, empatyczne, cierpliwe.
- **Typ przedsiębiorczy (P)** – osoby tego typu lubią pracę z ludźmi ukierunkowaną na korzyści materialne. Posiadają umiejętności przywódcze i komunikowania się. Określane są jako energiczne, rozmowne, pewne siebie.
- **Typ konwencjonalny (K)** – osoby tego typu preferują pracę z danymi, ich porządkowanie i strukturalizację. Posiadają zdolności urzędnicze i rachunkowe. Są określane jako zorganizowane, praktyczne, uległe.

Każdy człowiek posiada cechy każdego typu, występują one hierarchicznie w malejącym natężeniu. Na przykład ktoś może posiadać wiele cech wspólnych z typem społecznym, w średnim stopniu odpowiadać typowi przedsiębiorczemu oraz w niewielkim stopniu przypominać pozostałe typy. Typy mieszane powstają z kombinacji typów dominujących.

⁴ za Paszkowska-Rogacz A., Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.).

Holland podkreślał, że wszystkie typy są integralną częścią osobowości człowieka. Model ten nie powinien jednak w żadnym razie sugerować istnienia tylko sześciu kategorii pracowników. Zależność pomiędzy typami obrazuje schemat sześciokąta, przedstawiony na rysunku poniżej. Jest on wizualną prezentacją typów osobowości oraz odpowiadających im środowisk zawodowych.

Analogicznie do sześciu kategorii osobowości można wyróżnić sześć typów środowisk pracy. Zaliczamy do nich: realistyczne, badawcze, artystyczne, społeczne, przedsiębiorcze i konwencjonalne. Środowisko tworzą osoby o określonym typie osobowości oraz jego właściwości fizyczne, problemy oraz wymagania zawodowe. Ludzie w określonych grupach zawodowych mają podobne wzorce osobowości i reagują na wiele sytuacji w podobny sposób. Na przykład realistyczny typ osobowości i realistyczne środowisko pracy są podobne, ponieważ typ realistyczny lubi wykorzystywać umiejętności manualne, a środowisko realistyczne stawia takie problemy, które tych umiejętności wymagają. W każdym środowisku można zaobserwować tendencję do otaczania się osobami podobnymi do siebie ze względu na zainteresowania i uznawane wartości. Innymi słowy dane środowisko „przyciąga” określony typ osobowości. Zgodnie z tą teorią ludzie poszukują takiego środowiska pracy, które umożliwi im realizację własnych umiejętności, wyrażanie postaw, wartości, cech charakteru, preferowanych ról, oraz które będzie zgodne z ich spostrzeganiem samego siebie. Jeśli poszukiwanie środowiska nie kończy się powodzeniem, jednostka odczuwa konflikt, frustrację, ma niskie osiągnięcia i niski poziom satysfakcji z pracy. Sytuacja taka ma miejsce, gdy na przykład osoba o typie społecznym zmuszona jest pracować w środowisku realistycznym.

Zdolności

Zdolności stanowią te różnice między ludźmi, które decydują o niejednakowych rezultatach w uczeniu się i działaniu przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowywaniu się. Każde dziecko posiada zarówno rozwinięte w różnym stopniu zdolności ogólne, do których zaliczamy, np. inteligencję, kreatywność, sprawności fizyczne, jak i zdolności ukierunkowane przedmiotowo, np. artystyczne, językowe, matematyczne, czy sportowe. Dobrze jest przeanalizować, w jakich dziedzinach dziecko jest bardzo dobre, czego uczy się szybko i z przyjemnością a jednocześnie zastanowić się, jak te wiedzę wykorzystać przy określaniu zawodowo-edukacyjnych celów.

Umiejętności

Wybierając szkołę ponadpodstawową warto również zastanowić się, co dziecko już potrafi, jakie ma szczególne umiejętności, czy towarzyszy rodzicom, znajomym w wykonywaniu pewnych czynności zawodowych, np. naprawach motoryzacyjnych, opiece nad zwierzętami, . A może posiada wysoko rozwinięte umiejętności związane z nowoczesnymi technologiami, pięknie rysuje i maluje, jest rodzinnym mistrzem cukiernictwa. Warto też pomyśleć, jakie umiejętności psychospołeczne, niezwiązane bezpośrednio z zawodem (tzw. umiejętności miękkie) posiada nasze dziecko. Mogą to być, m.in.: komunikacja międzyludzka, umiejętność radzenia sobie ze stresem, zarządzanie czasem, wyszukiwanie informacji, planowanie. Warto zadać więc pytanie co moje dziecko robi dobrze? Ale uwaga na pułapkę. W praktyce często nasza odpowiedź na pytanie o umiejętności, jest odpowiedzią na (zupełnie inne) pytanie o upodobania. Pamiętajmy jednak, że nie zawsze to co lubimy robić, potrafimy robić dobrze.

Wartości

Wartości to podstawowe kryterium – przewodnik w kształtowaniu naszych postaw. Są wyobrażeniem tego, co jest godne pożądania, na zdobyciu czego najbardziej nam zależy. Nie powinno się wybierać zawodu pozostającego w sprzeczności z preferowanymi wartościami. Ocena własnej hierarchii wartości jest elementem strategii określenia prawidłowych wyborów życiowych, służy rozwinięciu samoświadomości człowieka, szczególnie przydatnej w kształtowaniu motywacji do pracy. Edgar Schein na podstawie badań doszedł do wniosku, że istnieje ścisły związek między wyznawanym systemem wartości, potrzebami, kompetencjami a obranym rodzajem kariery i wyodrębnił osiem grup takich wartości, nazywając je metaforycznie **kotwicami kariery** zawodowej. Należą do nich:

- **Kompetencje zawodowe.** Towarzyszy im dążenie do „bycia fachowcem” w konkretnej dziedzinie, potwierdzenia własnego mistrzostwa, awansu poziomego. Tacy ludzie najczęściej nie są zainteresowani stanowiskami kierowniczymi.
- **Kompetencje menedżerskie.** Celem zawodowym staje się wówczas zdobycie nowych doświadczeń w zakresie zarządzania, podejmowanie decyzji, zwiększenie zakresu władzy, dążenie do sukcesu finansowego.
- **Autonomia i niezależność.** Związana jest z dążeniem do poszerzenia marginesu własnej swobody, uwolnienia się z krępujących więzów i ograniczeń (związanych np. z biurokracją i autokratyzmem przełożonych). Osoby silnie nastawione na niezależność nie poszukują stanowisk kierowniczych, ale nie chcą być jedynie wykonawcami poleceń zwierzchników. Ich celem jest praca na stanowisku samodzielnych specjalistów i związana z nimi odpowiedzialność.
- **Bezpieczeństwo i stabilizacja.** Głównym motorem działania jest w tym przypadku emocjonalny związek z firmą, poczucie lojalności. Pracownicy o stosunkowo silnej potrzebie bezpieczeństwa mogą aspirować do stanowisk kierowniczych, ale najczęściej w ramach tej samej jednostki. Zwykle bronią się przed zmianami swojego środowiska, np. nie interesuje ich na ogół kariera międzynarodowa.
- **Kreatywność.** Przejawia się w tym, że osoby twórcze chętnie posiadają wiedzę o sobie, organizacji i różnych jej podsystemach, dostrzegają problemy i rozwiązują je, dążą do wprowadzenia zmian, innowacji itd. Są zwykle mobilne i pozytywnie nastawione do rotacji jako drogi podwyższania kwalifikacji oraz do awansu poziomego.

Większość z nich satysfakcjonuje stanowisko doradcy szefa. Jedną z odmian kreatywności jest także przedsiębiorczość.

- **Usługi i poświęcenie dla innych.** Głównym celem w życiu staje się realizacja wartości humanistycznych, rozwiązywanie problemów politycznych, pomaganie innym, leczenie, nauczanie. Osoby wyznające te wartości chętnie angażują się w akcje społeczne, podejmują pracę jako wolontariusze.
- **Wyzwanie.** Podłożem działania jest tu często chęć przeciwstawiania się trudnościom i możliwość podejmowania ryzyka. Osoby lubiące wyzwania chętnie podejmują pracę w środowisku stwarzającym okazję do walki i rywalizacji. Pola wyzwań mogą być bardzo różne np. takie jak ratowanie firmy od bankructwa, ale również handel i sport.
- **Styl życia.** Osoby prezentujące tę wartość starają się o zachowanie proporcji i harmonii między różnymi aspektami życia - a przede wszystkim pracą i życiem osobistym. Są gotowe zrezygnować z wyższych dochodów na rzecz spędzania większej ilości czasu z bliskimi. Sukces to dla nich coś więcej niż sukces zawodowy.

Każdy z nas kieruje się w swoim życiu określonym zestawem wartości, które również leżą u podstaw decyzji dotyczących wyboru wykonywanego zawodu. Dla przykładu, jeżeli obserwujemy, że dziecko chętnie angażuje się, np. w działania wolontariatu młodzieżowego, może warto pomyśleć o szkole i zawodzie, który pozwoli mu rozwinąć kompetencje społeczne.

W temacie wartości Państwa wsparcie może się przejawiać w działaniach tj. rozmowa:

- o aktualnie wyznawanych przez dzieci systemie wartości,
- o roli wartościach ważnych z punktu widzenia państwa obserwacji poczynionych w toku wychowywania (dzięki przyglądaniu się rozwojowi dzieci wiecie Państwo najlepiej, jak kształtował się i zmieniał ich system wartości; powiedzenie o tym dziecku, może być dla dzieci bardzo wartościowym punktem wyjścia do dalszej refleksji),
- o tym, jaki dzieci widzą związek wyznawanych wartości z pracą zawodową i jaki ich zdaniem wpływ na ich pracę będzie miał ich system wartości,
- oraz o wartościach w kontekście celu zawodowego czyli o tym, czy i jak wartości posiadane przez dziecko wspierają realizację zawodowego celu?⁵

Temperament

Odnosi się do podstawowych, stałych cech, które przejawiają się w charakterystykach zachowania, takich jak:

- aktywność,
- reaktywność (wrażliwość na bodźce),
- wytrzymałość (np. na trud, niewygodę),
- wrażliwość na doznania zmysłowe,
- perseweratywność (np. długotrwałe przeżywanie i powracanie do wydarzeń, które już miały miejsce, analizowanie podjętych decyzji),
- żwawość.

Temperament może podlegać pewnym zmianom zachodzącym pod wpływem dorastania czy starzenia albo czynników środowiskowych, lecz są to zmiany bardzo nieznaczne. Przyjmuje się bowiem, że cechy temperamentu są zdeterminowane przez mechanizmy biologiczne i względnie stałe. Warto też pamiętać, że nie podlegają one wartościowaniu – jeśli ktoś jest z natury osobą energiczną, aktywną, żwawą – nie możemy oceniać czy to jest dobre czy złe. W pewnych sytuacjach cecha ta może być przydatna, w innych nie. W takim świetle oczywiste staje się, że temperament stanowi bardzo ważne kryterium wyboru zawodu – wpływa na aktywność człowieka, przejawia się w jego stylu pracy, w sposobie reagowania na różne sytuacje i przeżywania emocji. Temperament w dużym stopniu decyduje o naszym funkcjonowaniu w rodzinie, społeczeństwie ale także i pracy - od niego zależy szybkość naszej reakcji w konkretnych sytuacjach, tempo wykonywania konkretnych czynności, umiejętność (bądź jej brak) łatwego wchodzenia w relacje z innymi osobami. Znajomość własnego temperamentu stanowi zatem jeden z ważnych czynników właściwego wyboru zawodu. Do dziś powszechnie funkcjonującą klasyfikacją **rodzajów temperamentu** jest klasyfikacja Hipokratesa-Galena, w której wyróżniono cztery podstawowe rodzaje: **flegmatyk, choleryk, sangwinik i melancholik**. Warto zapoznać się z tymi pojęciami i zastanowić co z tej wiedzy wynika dla naszych decyzji edukacyjno-zawodowych.

Możliwości intelektualne

Zastanawiając się nad wyborem szkoły ponadpodstawowej, warto przeanalizować, jaki jest potencjał intelektualny dziecka i jego zdolność uczenia się. Jakie ma wyniki w nauce? W jakim stopniu potrafi adaptować się do nowych warunków i wykonywania nowych zadań? Jak radzi sobie w sytuacjach trudnych? Czy potrafi wykorzystywać posiadaną wiedzę w praktyce? Czy jest gotowe na długoletni wysiłek związany z przygotowaniem do zawodu wymagającego ukończenia studiów wyższych? Czy może zasadne jest wybranie ścieżki dającej możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych na poziomie technikum lub szkoły branżowej I stopnia?

Stan zdrowia

Bardzo ważnym elementem procesu podejmowania decyzji o wyborze szkoły ponadpodstawowej jest analiza stanu zdrowia i potrzeb dziecka. Należy pamiętać, by nie wybierać szkoły, która kształci do zawodu, do wykonywania którego nastolatek ma przeciwwskazania zdrowotne.

⁵ za M. Barczak, Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla rodzica, Poznań.

Reasumując, każdego z nas cechuje się pewien typ temperamentu, osobowości, sposób bycia, generalnie niezmienny od narodzin, tzn. trudno nam być innymi niż jesteśmy. Bardzo dobrze rozumiemy samych siebie. Dużym krokiem naprzód jest wykorzystanie tej prawdy, gdy chodzi o nasze dziecko: jest ono inne i trudno mu zachowywać się inaczej. Jesteśmy, jacy jesteśmy! To jest to, co sprawia, że nie jesteśmy kimś innym. Kiedy natura rodziców kompletnie różni się od natury dziecka, nie ma znaczenia, ile dobrej woli okazują, nie są w stanie udzielić dziecku dobrej rady dotyczącej jego kariery, **jeśli nie spróbują spojrzeć na świat jego oczami**. Różnice między nami mogą być tak potężne, że utrudniają nam zobaczenie sytuacji z innego punktu widzenia oraz zrozumienie. Realistyczny rodzic o ustrukturyzowanym i zorganizowanym sposobie myślenia z trudnością zrozumie sposób, w jaki funkcjonuje jego artystyczna córka, uzdolniona literacko i trochę bałaganiarska. Podobnie rodzic ostrożny, planujący wszystko z wyprzedzeniem, może nie zrozumieć własnego syna, który chce być przedsiębiorczy i podejmuje ryzyko. Musimy zdawać sobie sprawę, że w tych sytuacjach rodzice, bez względu na to, jak dużo mają dobrej woli, nie będą w stanie udzielić dziecku dobrej rady odnośnie kariery, ponieważ postrzegają rzeczywistość w inny sposób niż ono. Która „mapa rzeczywistości” jest poprawna? Mapa rodzica czy mapa dziecka? Obie są poprawne, ponieważ każda mapa pasuje do osobowości swego właściciela.⁶

Po wtóre: stan się ekspertem, bo jesteś najważniejszym doradcą swojego dziecka.

Jak wynika z ogólnopolskich i naszych centrowych badań (rok szkolny 2018/2019; próba – łącznie 940 uczniów klas III gimnazjów i klas VIII szkół podstawowych powiatu) opinia rodziców jest dla nastolatków bardzo ważna. Wśród osób najczęściej wskazywanych w naszym badaniu przez młodzież, jako tych, które mają realny wpływ na podejmowane przez nich decyzje edukacyjno-zawodowe znaleźli się oczywiście rodzice. **Blisko 83,6 % pytanym uczniów wskazało w badaniu, że rodzice – zdecydowanie tak i raczej tak – mają wpływ na ich wybory**. Niewielu, bo tylko 4,3 % młodych ludzi zadeklarowało w badaniu, że rodzice zdecydowanie nie mają wpływu na podejmowane przez nich decyzje edukacyjne.⁷

W literaturze przedmiotu znajdziemy dziesiątki opinii wskazujących właśnie na fundamentalną rolę rodziny w planowaniu kariery. *Rodzina ma znaczny wpływ na decyzje i wybory zawodowe, karierę, myślenie o sukcesie i rozwoju zawodowym. Z życia rodzinnego płynie wielopokoleniowy przekaz dotyczący widzenia różnych ról zawodowych, prestiżu zawodu i modelu pracy. Młodzi ludzie uczą się tu stylu życia, rozwijają swoje zainteresowania, czerpią pierwszą wiedzę z zakresu zawodów członków rodziny, uczą się pełnienia ról społecznych i zawodowych, tworzą hierarchię wartości związanych z pracą i życiem osobistym. Doświadczają też pierwszych sukcesów i porażek. Większość współczesnych koncepcji rozwoju zawodowego wymienia wpływy rodzinne jako istotne determinanty wyboru zawodu i podejmowania decyzji przez młodzież.*⁸

Ciągłe i szybkie zmiany na rynku pracy, stale wzrastająca liczba informacji na temat zawodów, kolejne reformy systemu kształcenia a co za tym idzie możliwych dróg kształcenia, powodują zagubienie, niezdecydowanie a często także niedoinformowanie uczniów, co z kolei negatywnie wpływa na projektowanie własnej ścieżki kariery. *Uczniowie ostatnich klas, motywowani zbliżającymi się terminami, szkołę, do której chcą uczęszczać, wybierają najczęściej w ostatniej chwili. Sytuacja taka jest niekorzystna z co najmniej dwóch względów. Po pierwsze decyzja zostaje podjęta w sposób nieprzemyślany, za szybko i przy niewielkiej liczbie potrzebnych informacji; po drugie może być ona nieadekwatna do życiowych planów zawodowych, gdyż młodzi ludzie najczęściej wybierają szkołę, a nie zawód. Tymczasem wśród znawców problematyki panuje powszechna opinia, iż najpierw trzeba wybrać zawód, to znaczy wiedzieć (choćby w przybliżeniu), co chce się robić w przyszłości i mieć jakąś wizję przyszłej pracy w danym zawodzie, dopiero później zastanowić się nad tym, które szkoły mogą umożliwić realizację zawodowych planów, a w konsekwencji osiągnięcie sukcesu zawodowego. W tej sytuacji młodzież często niewiele wie na temat rynku pracy, zawodów, szkół, egzaminów. Nie zna również przeciwwskazań do wykonywania zawodów i nie potrafi podjąć decyzji zawodowej. Reakcją na ten problem powinna być pomoc w trafnej ocenie własnych słabych i mocnych stron oraz poznanie zawodów: zadań i czynności, a także wymagań psychofizycznych stawianych kandydatom do pracy, poznanie dróg zdobycia określonych zawodów, wykształcenie umiejętności decyzyjnych i właściwego zaprezentowanie siebie. Wydawałoby się, że obecnie znacznie zwiększyła się możliwość uzyskiwania przez uczniów pomocy w tym zakresie, a relacja uczeń–doradca zawodowy obudowana jest już szeroką praktyką współpracy młodzieży i doradców na terenie szkół lub poradni psychologiczno-pedagogicznych. Jednak, jak pokazują liczne badania [...], młodzież najczęściej właśnie u swoich rodziców zasięga rady w kwestii wyboru szkoły i zawodu, a to dlatego, że uważa, iż rodzice są ich najlepszymi doradcami zawodowymi*⁹. Warto więc zatroszczyć się także o wiedzę. Stanie się dobrze poinformowanym źródłem informacji o: obecnym rynku pracy (zmianach, jakie na nim zachodzą, przewidywanych trendach), systemie edukacji (typach szkół i ich ofercie edukacyjnej i zasadach rekrutacji, możliwościach kształcenia formalnego, nieformalnego oraz pozaformalnego), zawodach, którymi interesują się dzieci,

⁶ A. Paszkowska-Rogacz, *Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców*. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.).

⁷ K. Paprotny, Raport z badania diagnostycznego służącego rozpoznaniu wstępnych decyzji edukacyjno-zawodowych uczniów klas VIII szkół podstawowych i klas III gimnazjów powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego w roku szkolnym 2018/2019, CKPIU, 2019.

⁸ A. Paszkowska-Rogacz, *Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców*. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.).

⁹ tamże

z pewnością pozwoli Państwu stać się rzeczywistym partnerem dla dziecka, mogącym aktywnie wspierać jego wysiłki i poszukiwania swojej dalszej drogi edukacyjno-zawodowej.

Należy jednak pamiętać, że dla dorastającego dziecka wsparcie rodziców w podejmowaniu decyzji o wyborze szkoły nie polega tylko na przekazywaniu informacji. Ważne jest, w jaki sposób i w jakiej atmosferze taka rozmowa przebiega: jakie pytania zadają rodzice, czy mają czas na słuchanie dziecka, czy zadają dziecku pytanie, co chciałoby w życiu robić i z ciekawością czekają na jego odpowiedź, nie koncentrując się jedynie na wyborze szkoły. Warto zastanowić się, jak od czasów naszej młodości, zmienił się świat, jakie są obecne trendy edukacyjne, jakie powstają nowe profesje. Wysiłki, które podejmujemy starając się przygotować dzieci do życia w świecie, który sami znamy, stanowią prawdziwe wyzwanie, bo przecież młodzi ludzie będą tworzyć i budować swoją, zupełnie inną, nową rzeczywistość. Pamiętajmy, że dla nastolatków rodzice są najważniejszym punktem odniesienia na mapie świata. Bardzo ważne jest to, co o nich myślą, w jakiej są kondycji, jak bliskie są relacje rodzinne i czy są one oparte na wzajemnym zrozumieniu. Nie zapominajmy, że w nadchodzących miesiącach, najistotniejsze jest, aby dzieci dostały naszą uwagę i wsparcie oraz czuły naszą obecność i akceptację [...] *kiedy kończą trzynaście–czternaście lat, oczekują od rodziców właściwie tylko jednego: świadomości, że na tym świecie jest jedna albo dwie osoby, które naprawdę akceptują je takimi, jakimi są. Wielu z nas nie miało w swoim życiu nikogo takiego. Nasza tradycja wychowawcza nie przewidywała podobnego podejścia rodziców. Dlatego sami zachowujemy się często jak nauczyciele, którzy z czerwonym ołówkiem w dłoni wskazują swojemu dziecku, co jeszcze jest w nim do naprawienia. Takie podejście nie przynosi korzyści ani im, ani nam*".¹⁰

Raz jeszcze bardzo zachęcam Państwa w tym miejscu do lektury wspomnianego już poradnika skierowanego do rodziców **Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców pod redakcją A. Paszkowskiej-Rogacz**, w którym znajdziecie wiele przydatnych i praktycznych informacji i wskazówek dotyczących podstaw współpracy z dziećmi oraz błędów, których warto unikać.

Jak może wyglądać wspólne podejmowanie decyzji?

Przekleństwem naszych czasów jest to, że wymagają od ciebie byś w wieku 16 lat wiedział, co chcesz robić w życiu i tej decyzji się trzymał.
Alan Rickman

Podejmowanie decyzji bywa trudne, szczególnie wtedy, kiedy dotyczy spraw ważnych. Niewątpliwie do takich należy właśnie wybór szkoły i zawodu. Podejmowanie ważnych decyzji może być wielkim wyzwaniem nie tylko dla nastolatka. Dlatego też nie możemy być zdziwieni, że na pytanie *Czego chcesz?* od nastolatka usłyszymy *Nie wiem*. Trudność w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych wynikać może także między innymi ze świadomości tego, że towarzyszą jej konsekwencje, które trudno odwrócić. Wiedza o tym, jak podejmować decyzje, co jest niezbędne, może jednak ułatwić sam proces a także zwiększyć szanse na trafność dokonywanych wyborów.

Etapy procesu decyzyjnego¹¹

Decyzję łatwiej jest podjąć, gdy podzieli się proces decyzyjny na kilka etapów, takich jak:

- **sprecyzowanie problemu** przez odpowiedź na pytanie: Na czym on polega?
- **określenie celu zasadniczego** dzięki odpowiedzi na pytania: Co chcę osiągnąć? Jaki powinien być rezultat moich przyszłych działań?
- **wyznaczenie wariantów rozwiązania problemu** dzięki odpowiedzi na pytania: Jakie są możliwe rozwiązania problemu? Czym dysponuję, a czego mi brak?
- **sprecyzowanie konsekwencji poszczególnych wariantów** przez odpowiedź na pytanie: Co się stanie, gdy wybiorę taką ścieżkę działania, a co będzie, gdy wybiorę inną?
- **wybranie optymalnego wariantu**, czyli sposobu, który najlepiej doprowadzi Cię do rozwiązania problemu (osiągnięcia celu zasadniczego)
- **dokonanie analizy wrażliwości** przez odpowiedź na pytania: Jakie cechy problemu sprawiają, że wybieram ten wariant? Jak zmieniłby się ten wariant przy zmianie warunków wyjściowych?

¹⁰ J. Juul, *Nastolatki. Kiedy kończy się wychowanie?* Wydawnictwo MiND, 2014.

¹¹ za Przedsiębiorczość w praktyce. Poznań 2014 (<http://www.podrecznik.edugate.pl/> dostęp 17.11.2020).

Część spośród nas podejmuje swoje decyzje w sposób usystematyzowany, metodyczny starając się przejść przez kolejne etapy procesu decyzyjnego z wnikliwością szukając odpowiedzi i analizując dane, oceniając możliwe ograniczenia i przewidując konsekwencje szukając alternatyw i dodatkowych źródeł pozyskiwania niezbędnych informacji. Inni, działają raczej w sposób intuicyjny, bez planu czy schematu, kierując się w większym stopniu informacjami o charakterze ogólnym, jednocześnie rozważając wiele decyzji i możliwości ich podjęcia. Bez względu na to w jaki sposób działamy, ważne by nasza decyzja miała szansę powodzenia i mogła doprowadzić nas w finale do osiągnięcia zamierzonych celów. Przy podejmowaniu decyzji warto więc rozmawiać z dziećmi o skutkach. Każda decyzja niesie bowiem ze sobą określone konsekwencje. Odpowiedzialność za podjęte decyzje jest ważnym elementem wpływającym na poczucie sprawstwa, wpływu na to co dla nas najważniejsze. A to z kolei rodzi poczucie bezpieczeństwa.

Warto jednak pamiętać, że każde podejmowanie decyzji, mimo staranności i wysiłków pojętych przy jej podejmowaniu, może być narażone na niepowodzenie, tym bardziej, że dzisiejszy nieprzewidywalny świat nie ułatwia nam tego zadania. Dobrze, żeby dziecko miało świadomość, że może pojawić się konieczność korekty, zmiany podjętej wcześniej decyzji. *Podejmowanie decyzji powinno być realizowane indywidualnie, ponieważ każdy człowiek odpowiedzialny jest za siebie, a sam proces decyzyjny jest ściśle związany właśnie z naszą wizją przyszłości i celami, jakie sobie wyznaczamy, naszymi cechami i predyspozycjami, ale także sytuacją w jakiej funkcjonujemy [...]* W poradnictwie zawodowym występuje wiele sposobów planowania kariery. Wśród nich propozycja, aby zachęcać młodych ludzi do tworzenia różnorodnych pomysłów na swoje życie, nie zawsze związanych z dotychczasowymi planami, tak aby w sytuacji dużej niepewności mogli dokonać w danej chwili najkorzystniejszego wyboru. Doradcy zachęcają do otwartości na okazje, wykorzystywania przypadkowych zdarzeń, do elastyczności, ciekawości i podejmowania ryzyka. *Sposobem na dobre dla nas decyzje jest duża świadomość swoich możliwości, umiejętności wykorzystywania nadarzających się okazji i pewna intuicja decyzyjna oraz dobra orientacja w sytuacji społecznej. O tym warto rozmawiać z dziećmi. Zachęcać je do obserwowania świata, tego co się dzieje wokół, z dużym wyczuciem i ciekawością.*¹² W dzisiejszym świecie, rozwoju zawodowego nie osiąga się tylko gromadząc wiedzę i stosując ją w praktyce. Musimy wiedzieć, doradzając naszym dzieciom, że rozwój zawodowy dziś jest także często determinowany umiejętnością szybkiego reagowania na otaczające nas zmiany.

Ciągle zmieniający się rynek pracy, na którym coraz trudniej jest przewidzieć jakie zawody i kwalifikacje będą poszukiwane, w jakich będzie można znaleźć w przyszłości zatrudnienie, zwiększają trudność młodych ludzi z podejmowaniem decyzji oraz ich zagubienie. W sytuacji takiej niepewności, której towarzyszy coraz częściej ujawniana niejednoznaczność terminów zawodów i praca na rzecz systemu portfolio i teczek pełnych zróżnicowanych

¹² K. Durczak, Jak pomóc rozwinąć skrzydła, KOWEZIU, Warszawa 2013

kwalifikacji pracowników łatwo zmieniających zatrudnienie¹³ – coraz mniej oczywista może w przyszłości okazywać się zasada wybierz pracę a później szkołę. *Nastolatkom stawia się coraz większe wymagania i trudniejsze zadania, do których nie są dostatecznie przygotowani. Realizowanie długoterminowych celów w świecie, gdzie wszystko jest krótkotrwałe, wydaje się prawie niemożliwe. Młodzież skazana jest jednak na ustawiczne wybieranie i podejmowanie decyzji.*¹⁴ Zatem młodzi ludzie znajdują się w bardzo trudnej sytuacji. Będąc w fazie poszukiwania własnej tożsamości (mierząc się m.in. ze zmianami fizycznymi, dojrzewaniem płciowym, zmianami psychicznymi, poszukiwaniem własnej hierarchii wartości, wzmożoną emocjonalnością, buntem przeciwko rzeczywistości, szukaniem sensu i celów, często także poczuciem osamotnienia i zagubienia) muszą w bardzo nieprzejrzystym i nieprzewidywalnym świecie dokonywać bardzo trudnych wyborów obciążonych dużym ryzykiem. Dodatkowo, jak wskazują badania J. Giedda *obszar mózgu, który jest odpowiedzialny za planowanie i poczucie odpowiedzialności, jeszcze się u nastolatków do końca nie rozwinął, trudniej jest im zatem podejmować dojrzałe decyzje i rozumieć konsekwencje swoich działań.*¹⁵ **Czy więc powinni w tej sytuacji zostać zdani tylko na siebie? Warto zaangażować się i wspierać dzieci w tych działaniach promując zarazem ich autonomię oraz rozwój osobisty, jednocześnie zostawiając wystarczająco dużo przestrzeni, by ostatecznie to one były tymi, które decyzje podejmują.** Nie oznacza to, że mamy dziecka nie uczyć, zrezygnować z oferowania mu naszej wiedzy, argumentacji, naszego zdania, ale żeby przedstawić dziecku możliwości i pozwolić podjąć samodzielną decyzję.

Jak sobie radzić ze zmianą?

Jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana. Heraklitz Efezu.

Przejście z jednego etapu edukacyjnego na kolejny, zawsze, zarówno u dzieci, jak i dorosłych budzi wiele emocji. Po likwidacji gimnazjów, takim progiem, zmianą na ścieżce edukacyjnej młodego człowieka jest właśnie przejście do szkoły ponadpodstawowej. Często pojawia się niepewność, poczucie zagubienia. Czasem dochodzi do tego złość, zwłaszcza w sytuacji, gdy rozpoczęcie nauki w wymarzonej szkole z różnych przyczyn staje się niemożliwe. Moment ważny i często trudny zarówno dla uczniów, jak i rodziców. Warto więc przy tej okazji pamiętać, by w gąszczu silnych emocji nie stracić z pola widzenia tego, co najważniejsze, czyli młodego człowieka wraz z jego często głęboko skrywanym poczuciem niepewności, zagubieniem i nie zawsze uzewnętrznianymi określonymi oczekiwaniami wobec samego siebie. Bywa, że obwieszczany światu przez młodego człowieka brak zainteresowania swoją edukacyjno-zawodową przyszłością jest jedynie pozorem i maską, pod którą skrętnie skrywane są obawy dotyczące trafności podejmowanych wyborów, strachu przed porażką lub niemożnością realizacji swoich aspiracji w przyszłości, czy w końcu z koniecznością redefinicji swoich oczekiwań wobec siebie i świata.

Aby skutecznie radzić sobie ze zmianą i jej skutkami, warto pamiętać, że sama w sobie nie jest ona ani dobra, ani zła – jest naruszeniem obecnego status quo – stanowiąc jednak zarówno sytuację kryzysową, jak i szansę na rozwój. Niemal każda nieprzewidywalna i nieplanowana zmiana, którą inicjują inni lub wymusza na nas rzeczywistość, ma podobną dynamikę: najpierw doświadczamy zaskoczenia, chaosu, niezgody i buntu, a po jakimś czasie adaptujemy się do nowej sytuacji, znajdujemy sposoby na funkcjonowanie w nowej rzeczywistości, a z czasem odkrywamy, że zmiana to nie tylko strata, to także wynikające z niej korzyści. W sytuacji kiedy zmiany przychodzą z zewnątrz, **warto skoncentrować się na tym, na co mamy wpływ i na tym skupić swoją energię i uwagę.**

Winston Churchill powiedział, że: *nastawienie jest małą rzeczą, która robi wielką różnicę.* Ważne jest, z jakim nastawieniem podchodzimy do całej sytuacji. W procesie zmiany warto zająć się przeżywanymi emocjami i potrzebami, które za tymi zmianami i emocjami stoją. Warto jednak pamiętać, że bardzo różne doświadczenia budują nas jako człowieka. Chcąc efektywnie pomagać dziecku w radzeniu sobie ze zmianą, należy zadbać o równowagę, przygotować się na różne scenariusze i rozwiązania oraz konstruktywne wsparcie emocjonalne i co równie ważne - organizacyjne własnego dziecka. Wszystko to powoli na zachowanie poczucia wpływu na dokonujące się zmiany, co niewątpliwie jest bardzo ważnym elementem pozwalającym na budowanie poczucia bezpieczeństwa dziecka w radzeniu sobie ze zmianą. Jeśli będziemy przekonani, że nasze dziecko sobie nie poradzi, na pewno będzie mu trudniej odnaleźć się w nowej sytuacji a nam łatwiej przegapić te momenty, kiedy potrzebuje pochwały i uznania a kiedy szczerzej rozmowy i wsparcia. Ważny jest także komunikat, jaki wysyłamy młodym ludziom na temat funkcjonowania świata dorosłych: to jak wyrażamy swoje opinie, rozwiązujemy problemy, radzimy sobie z emocjami, może być dla nich ważnym punktem odniesienia i budować ich kapitał emocjonalny, do konstruktywnego radzenia sobie z wyzwaniem i zmianami, z którymi przecież przyjdzie im się w dorosłym życiu mierzyć nieustannie.¹⁶

¹³ A. Giddens, Socjologia, PWN, Warszawa 2012

¹⁴ za B. Wojtasik, Podstawy poradnictwa kariery. Poradnik dla nauczycieli, KOWEziU, Warszawa 2011

¹⁵ tamże

¹⁶ za A. Grabowska (red.), Jak mądrze wybierać i wspierać. Poradnik dla rodziców i kandydatów do szkół ponadpodstawowych na rok szkolny 2019/2020, Warszawa 2019,

Uwaga na pułapki czyli nasze stereotypy i uprzedzenia

*Niemożliwe jest poznanie wszystkiego, co gdzieś zostało odkryte lub przeczytane, wszystkiego, co zostało napisane. Każdy z nas ma „mapę” rzeczywistości, zależną od osobistych doświadczeń, mapę, która nie pasuje do innych map. Uczenie się jest częściowym rozwiązaniem, ale i tak w ciągu życia nie będziemy w stanie opanować całej wiedzy, a i wiedza nie zorganizuje się w naszym umyśle w ten sam sposób, jak u innych.*¹⁷

Pamiętajmy zatem, że postrzegamy rzeczywistość zgodnie z naszym subiektywnym doświadczeniem. Fakt ten może wpływać na podejmowanie decyzji o przyszłości naszych dzieci. Wszyscy mamy uprzedzenia zawodowe, które niepotrzebnie skracają listę dostępnych możliwości.

Oto niektóre z nich:

- *Żadnej brudnej pracy.*
- *Żadnej ryzykownej pracy, gdzie życie mogłoby być narażone na niebezpieczeństwo.*
- *Żadnej pracy wymagającej poświęcenia zbyt dużej ilości czasu, utraty życia prywatnego.*
- *Praca musi być dochodowa.*
- *Praca musi być pewna i stabilna,*
- *Praca powinna być blisko domu, żeby nie trzeba było dojeżdżać.*
- *W pracy niedopuszczalne są nocne zmiany.*
- *Zawod artysty czy sportowca oznacza dramaty osobiste.*
- *Niektóre zawody są tylko dla mężczyzn lub tylko dla kobiet.*
- *Rodzice, którzy lubią swoją pracę, chcą by ich dzieci też taką wybrały.*
- *Rodzice, którzy nie znoszą swojej pracy, nie chcą, by ich dzieci taką wybrały.*
- *Rodzice zawsze opóźniają moment podjęcia przez dziecko decyzji co do przyszłego zawodu, uważając, że najważniejsze są najbliższe kroki, takie jak wybór właściwej szkoły.*
- *Niektórzy rodzice uważają, że szkoła, a zwłaszcza uniwersytet, automatycznie zagwarantuje błyskotliwą karierę, dlatego robią wszystko, by ich dzieci studiowały.*
- *Niektórzy rodzice zadanie orientacji zawodowej oddają całkowicie w ręce szkoły.*
- *Niektórzy rodzice „wiedzą, co jest najlepsze” dla ich dziecka. Nie chodzili na żadne kursy, nie pytali specjalistów, nie rozmawiali ze swoim dzieckiem o jego preferencjach, ale „wiedzą”, co dziecko powinno zrobić ze swoją przyszłością.*¹⁸

Dość powszechnym przekonaniem przy wyborze zawodu jest również pogląd, że w pracy liczy się tylko wysokość zarobków. Podejście to redukuje jednak pracę wyłącznie do miejsca zarabiania środków na utrzymanie. We współczesnym świecie wydaje się jednak niezaprzeczalne, że inne czynniki tj.np. satysfakcja płynąca z wykonywania pracy zgodnej z osobistymi preferencjami i predyspozycjami, do tego wykonywana z ludźmi, którzy nas doceniają, a także możliwość osobistego rozwoju i awansu, czy szansa jej pogodzenia z życiem osobistym - wydają się równie ważne.

¹⁷ A. Paszkowska-Rogacz, Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.)

¹⁸ A. Paszkowska-Rogacz, Jak pomóc dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących kariery zawodowej. Poradnik dla rodziców. 2015 (dostępny w internecie pod adresem: <http://www.poradnia.suwalki.pl/node/176>, dostęp 13.11.2020.)

Rozdział II.

Szkolny elementarz, czyli co powinniśmy wiedzieć o szkołach przed podjęciem decyzji

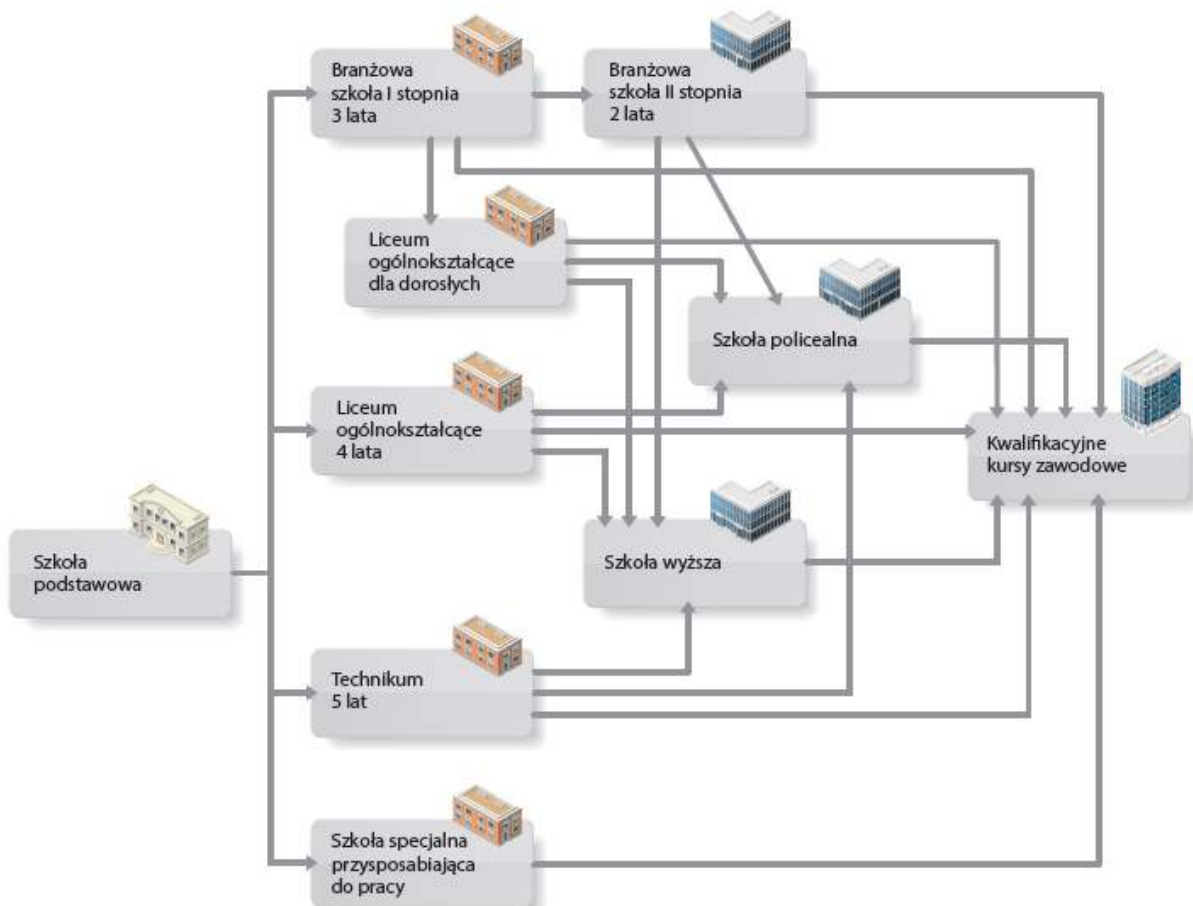
Jakie szkoły mogą wybrać?

Tegoroczní absolwenci będą mogli kontynuować kształcenie w trzech typach szkół:

- **trzyletniej branżowej szkole I stopnia** umożliwiającej uzyskanie dyplomu zawodowego po zdaniu egzaminu zawodowego w danym zawodzie, a także dalsze kształcenie w branżowej szkole II stopnia kształcącej w zawodzie, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I i II stopnia, lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych począwszy od klasy II;
- **czteroletnim liceum ogólnokształcącym**, którego ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego;
- **pięcioletnim technikum**, którego ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu zawodowego po zdaniu egzaminów zawodowych w danym zawodzie oraz uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego.

ŚCIEŻKI KSZTAŁCENIA

Schemat pokazuje możliwe drogi kształcenia przez całe życie
– obowiązuje absolwentów szkół podstawowych od 1 września 2019 roku

Dla kogo liceum ogólnokształcące?

Podjęcie kształcenia w liceum ogólnokształcącym powinno być modelowo powiązane z posiadaniem aspiracji dalszego kształcenia. Jest to typ szkoły dla osób, które wybierają zawód dostępny dopiero na studiach wyższych (np.: lekarz, prawnik, psycholog, dziennikarz itp.). Ten typ szkoły polecany może być także osobom, które mają dobre oceny, jednak w momencie kończenia szkoły podstawowej nie wiedzą jeszcze czym chciałoby się zająć w przyszłości. Wybór liceum daje im bowiem dodatkowe cztery lata na podjęcie decyzji w zakresie wyboru przyszłego zawodu.

Liceum ogólnokształcące daje ogólną wiedzę, przygotowuje do matury i dalszego kształcenia. Umożliwia zdobycie wiedzy i umiejętności co najmniej na poziomie podstawowym z zakresu wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Zadaniem liceum jest także przygotowanie uczniów do studiowania na wyższych uczelniach. Wybierając liceum warto zastanowić się jednak jaki zawód/branżę chcemy wybrać w przyszłości i już na etapie wyboru szkoły ponadpodstawowej pomyśleć o tym z jakich przedmiotów będziemy musieli zdawać maturę by dostać się na wymarzone studia (np. profil biologiczno-chemiczny dla przyszłych lekarzy, czy rozszerzenie humanistyczno-językowe dla przyszłych filologów). Licea ogólnokształcące proponują bowiem klasy, w których kilka przedmiotów będzie nauczanych na poziomie rozszerzonym.

Absolwent liceum, prócz wiadomości i umiejętności z wszystkich przedmiotów w zakresie co najmniej podstawowym, powinien być przygotowany do zdawania egzaminu maturalnego z co najmniej jednego przedmiotu na poziomie rozszerzonym (absolwent może jednak zdawać na poziomie rozszerzonym nawet 5 przedmiotów). Uczniowie liceów mogą wybrać nawet trzy przedmioty nauczane w zakresie rozszerzonym - o ile znajdują je w ofercie danej szkoły. To zwiększa szansę podjęcia studiów na wybranej uczelni.

W jakich szkołach mam szansę zdobycia zawodu?

Jak dotychczas **kształcenie zawodowe realizowane będzie w technikach i szkołach branżowych I stopnia** a dla osób z wykształceniem średnim także w szkołach policealnych.

W szkole branżowej I stopnia szczególny nacisk położono na kształcenie praktyczne. Dlatego też w ciągu trzech lat nauki, obejmuje ono ponad 60% całego czasu przeznaczanego na kształcenie zawodowe. Praktyczna nauka zawodu odbywa się u pracodawcy, w centrach kształcenia zawodowego lub w warsztatach szkolnych.

W technikach natomiast liczba godzin przeznaczona na realizację kształcenia zawodowego teoretycznego jest taka sama jak liczba godzin przeznaczona na kształcenie zawodowe praktyczne. W trakcie nauki w technikum poza praktyczną nauką zawodu uczniowie odbywają dodatkowo praktyki zawodowe organizowane przede wszystkim u pracodawców w wymiarze określonym w podstawie programowej kształcenia w danym zawodzie – najczęściej jest to 8 tygodni. O tym, w której klasie lub klasach realizowane będą praktyki zawodowe decyduje dyrektor szkoły.

Nowością w systemie kształcenia zawodowego są także staże uczniowskie dostępne dla uczniów szkół branżowych I stopnia nie będących pracownikami młodocianymi oraz uczniów techników. Na podstawie umowy z pracodawcą uczniowie będą mogli m.in. wszystkie lub wybrane treści programu nauczania zawodu w zakresie praktycznej nauki zawodu realizować właśnie w rzeczywistych warunkach pracy.

Zmiany w organizacji kształcenia zawodowego w szkołach pozwolą uczniom także na uzyskiwanie dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, kwalifikacji rynkowych funkcjonujących w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji oraz tzw. dodatkowych uprawnień zawodowych. Dla przykładu uczniowie kształcący się w zawodzie kucharza lub technika żywienia i usług gastronomicznych będą mogli np. zdobywać dodatkowe umiejętności zawodowe w zakresie rzeźbienia w owocach i warzywach (carvingu) lub profesjonalnego parzenia kawy (umiejętności baristy). Z kolei technik programista czy technik informatyk oraz uczniowie kształcący się w kilku innych zawodach branży teleinformatycznej będą mogli uczyć się programowania w języku Python, czy tworzenia i testowania aplikacji.

Kształcenie ogólne w szkołach

Zarówno w szkołach kształcących w zawodach, jak i w liceum ogólnokształcącym, uczniowie będą mieli te same przedmioty ogólnokształcące realizowane w **zakresie podstawowym**. **W liceum i technikum wybrane z nich będą realizowane także w zakresie rozszerzonym**.

Kształcenie ogólne w liceum ogólnokształcącym

Uczeń liceum ogólnokształcącego wybiera **2 albo 3 przedmioty spośród proponowanych przez szkołę** przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym. Przedmioty, spośród których można wybierać zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego, to: *język polski, matematyka, języki obce nowożytnie, historia, biologia, geografia, fizyka, chemia, wos, informatyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski, historia sztuki, historia muzyki, język łaciński i kultura antyczna i filozofia*. Pamiętać jednak należy, że to **dyrektor szkoły** uwzględniając opinie rady szkoły (lub rady pedagogicznej, rady rodziców, samorządu

uczniowskiego) oraz zainteresowania uczniów i możliwości organizacyjne oraz finansowe szkoły **określa listę przedmiotów rozszerzonych, z których uczeń może wybierać, zatem lista możliwych dla ucznia wyborów może być inna w poszczególnych szkołach.**

Dodatkowo w szczególnych sytuacjach (w zależności od łącznej liczby godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów na poziomie rozszerzonym) na wniosek uczniów oddziału dyrektor szkoły może także m.in. przydzielić przedmioty uzupełniające, których program został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania.

Kształcenie ogólne w technikum

Kształcenie ogólne na poziomie podstawowym w technikum jest realizowane w takim samym zakresie jak w liceum ogólnokształcącym. Inna jest jednak liczba przedmiotów realizowanych na poziomie rozszerzonym. Obecnie uczeń technikum **ma obowiązek wyboru 1 przedmiotu spośród proponowanych przez szkołę przedmiotów ujętych w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym, związanych z kształceniem w określonym zawodzie. Jeżeli możliwości organizacyjne, kadrowe i finansowe technikum na to pozwalają uczeń może wybrać 2 przedmioty realizowane w zakresie rozszerzonym.**

Dodatkowo, podobnie jak w liceach, w szczególnych sytuacjach (w zależności od łącznej liczby godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów na poziomie rozszerzonym) na wniosek uczniów oddziału dyrektor technikum może także m.in. przydzielić przedmioty uzupełniające, których program został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania.

Również w przypadku technikum należy pamiętać, że to **dyrektor szkoły określa listę przedmiotów rozszerzonych, z których uczeń może wybierać, zatem lista możliwych dla ucznia wyborów może być różna w poszczególnych technikach.**

Zasady w kształceniu zawodowym czyli budowanie z klocków

O września 2019 roku obowiązuje **nowa klasyfikacja zawodów szkolnictwa branżowego** (BS I, BS II, technikum, szkoły policealne), **która określa przyporządkowane do 32 branż zawody**, ale także wszystkie wyodrębnione w nich kwalifikacje oraz wskazuje ścieżki ich uzupełniania lub podwyższania. W 2019 roku zmieniła się po raz kolejny także podstawa programowa kształcenia w zawodach, ugruntowany jednak został kierunek zmian wprowadzonych w roku 2012. Podstawa programowa kształcenia w zawodach opisana jest w języku efektów kształcenia. Stanowi jednocześnie standard wymagań egzaminacyjnych dla poszczególnych kwalifikacji. Nazwy poszczególnych kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach to z kolei także czytelna odpowiedź dla ucznia czego konkretnie nauczył się w szkole. Dotychczas absolwenci łatwiej radzili sobie z odpowiedzią na pytanie jaką ukończyli szkołę niż z pytaniem czego się w niej nauczyli – teraz ma się to zmienić.

Zawody szkolne podzielono na kwalifikacje, co z jednej strony służyć ma przybliżaniu kształcenia zawodowego do rzeczywistych potrzeb rynku pracy i zwiększać szanse absolwentów na znalezienie zatrudnienia, a z drugiej umożliwić zdobywanie dodatkowych kwalifikacji w innych zawodach. Absolwenci zgodnie z założeniami systemu nie będą już „przywiązani” do jednego wybranego jeszcze w szkole podstawowej zawodu. Będą oni mogli dowolnie, elastycznie i indywidualnie kształtować swoją ścieżkę edukacyjną i planować karierę zawodową poprzez „składanie z klocków” swoich kwalifikacji zawodowych uwzględniając przy tym szybko zmieniające się warunki na rynku pracy.

Zawody szkolne podzielono zatem na kwalifikacje zależnie od ich złożoności¹⁹. Znajdujemy więc zawody, w których wyodrębniono odpowiednio: dwie lub jedną kwalifikację (wyjątkiem są zawody kształcenia artystycznego, w których nie wyodrębnia się kwalifikacji). Liczba kwalifikacji, na które podzielono zawód jest zależna od jego złożoności i informuje nas o tym jak intensywne będzie w nim kształcenie.

W branżowych szkołach I stopnia nauczane są przede wszystkim zawody jednokwalifikacyjne (zawody z 1 kwalifikacją pojawiają się także w technikum czy szkole policealnej).

W zawodach nauczanych **w technikum dominują zawody dwukwalifikacyjne** (wyjątkiem jest np. technik spedytor – zawód z jedną kwalifikacją). Pierwsza to zazwyczaj kwalifikacja ustalona dla SB I stopnia stanowiąca programową i merytoryczną podbudowę do zdobywania kolejnych, wyższych kwalifikacji w zawodzie w ramach tego samego obszaru kształcenia. *W zawodach szerokokopułowych*, dla których podbudowę programową i merytoryczną stanowi wiele zawodów przewidziano możliwość alternatywnego wyboru kwalifikacji stanowiącej pierwszą kwalifikację w zawodzie, np. w zawodzie technik mechanik.

Są więc zawody, w których jedna z wyodrębnionych kwalifikacji jest kwalifikacją „do wyboru”. O tym, która z nich jest realizowana decyduje szkoła. Należy pamiętać, że poszczególne kwalifikacje nadają nam różne uprawnienia.

¹⁹ Grafika przygotowana na podstawie Rozporządzenia MEN w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego z dnia 15 lutego 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 316).

Przykłady zawodów nauczanych w technikum z 1 lub 2 kwalifikacjami

technik spedytor

branża spedycyjno-logistyczna (SPL)

kwalifikacja: SPL.05. Organizacja transportu oraz obsługa klientów i kontrahentów

technik usług turystyki

branża hotelarsko-gastronomiczno-turystyczna (HGT)

kwalifikacje: HGT.07. Przygotowanie imprez i usług turystycznych

HGT.08. Obsługa klienta oraz rozliczanie imprez i usług turystycznych

Przykłady zawodów nauczanych w szkole branżowej I stopnia

kucharz

branża hotelarsko-gastronomiczno-turystyczna (HGT)

kwalifikacja: HGT.02. Przygotowanie i wydawanie dań

elektryk

branża elektroenergetyczna (ELE)

kwalifikacja: ELE.02. Montaż, uruchamianie i konserwacja instalacji, maszyn i urządzeń elektrycznych

Przykład zawodu szerokoprofilowego

na poziomie szkoły branżowej I stopnia
- trzy odrębne zawody

Mechanik - monter maszyn i urządzeń
MEC.03. Montaż i obsługa maszyn i urządzeń

Operator obrabiarek skrawających
MEC.05. Użytkowanie obrabiarek skrawających

Ślusarz
MEC.08. Wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi

oraz ukończenie szkoły

na poziomie technikum - zawód **Technik mechanik**
z jedną kwalifikacją **do wyboru**

MEC.03. Montaż i obsługa maszyn i urządzeń

lub

MEC.05. Użytkowanie obrabiarek skrawających

lub

MEC.08. Wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi

oraz

MEC.09. Organizacja i nadzorowanie procesów produkcji maszyn i urządzeń

i uzyskanie wykształcenia średniego

Potwierdzanie kwalifikacji zawodowych

Podział zawodów na kwalifikacje wymusił duże zmiany w egzaminach zawodowych. Obecnie potwierdzanie kwalifikacji zawodowych odbywa się poprzez potwierdzanie pojedynczych kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach, a zatem zdanie egzaminu zawodowego z zakresu danej kwalifikacji. Jeżeli zawód ma jedną kwalifikację to uczeń będzie ją potwierdzał w ostatniej klasie, jeśli dwie to egzaminów należy się spodziewać już wcześniej. Informacja o liczbie kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie to zatem jednocześnie informacja o liczbie egzaminów, które czekają ucznia.

Potwierdzenie każdej z kwalifikacji będzie podstawą otrzymania certyfikatu kwalifikacji zawodowej wydanego przez okręgową komisję egzaminacyjną. Zdobywanie certyfikatów wszystkich kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie i ukończenie szkoły (zdobywanie odpowiedniego poziomu kształcenia ogólnego) będzie stanowiło podstawę otrzymania dyplomu zawodowego, który również wydaje okręgową komisja kwalifikacyjna.

Od 1 września 2019 r. wprowadzony został obowiązek przystępowania uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe do egzaminu zawodowego przeprowadzanego przez okręgowe komisje egzaminacyjne albo do egzaminu czeladniczego przeprowadzanego przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych (dla uczniów posiadających status pracownika młodocianego odbywających naukę zawodu u pracodawcy rzemieślnika) jeśli został on zaplanowany odpowiednio w danym semestrze lub roku. Przystąpienia do egzaminu zawodowego/czeladniczego będzie warunkiem uzyskania promocji do klasy programowo wyższej oraz ukończenia szkoły.

Czy można zmienić raz obrany kierunek kształcenia?

Podobnie jak drogi prowadzące ostatecznie do zdobycia tych samych kwalifikacji na rynku pracy tak i zdobywanie zupełnie nowych kwalifikacji zawodowych, często bardzo odległych od pierwotnie obranych kierunków kształcenia, w dużej mierze uzależnione jest od naszych osobistych decyzji, potrzeb i aspiracji. A zatem:

Absolwent technikum może kontynuować kształcenie na studiach wyższych (po zdaniu egzaminu maturalnego), w szkole policealnej (kształcąc się w zawodzie dostępnym w szkołach policealnych - innym niż w technikum) lub zdobywać nowe kwalifikacje zawodowe w ramach kwalifikacyjnych kursów zawodowych.

Absolwent szkoły branżowej I stopnia będzie mógł podjąć kształcenie w branżowej szkole II stopnia (wyłącznie w tych zawodach, które stanowią kontynuację kształcenia w branżowej szkole I stopnia czyli zawodach nauczanych na poziomie technikum, posiadających kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym w szkole branżowej I stopnia) lub w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych począwszy od klasy II. Będzie również mógł zdobywać nowe kwalifikacje zawodowe w ramach kwalifikacyjnych kursów zawodowych w dowolnie wybranych zawodach (zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa branżowego), przy czym jeśli będą to zawody na poziomie technikum, warunkiem otrzymania dyplomu zawodowego z tytułem technika, będzie dodatkowo uzupełnienie wykształcenia ogólnego do poziomu średniego, co możliwe jest w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych lub właśnie w szkole branżowej II stopnia. Jeśli uczeń ukończy liceum lub szkołę branżową II stopnia będzie miał także możliwość kontynuowania kształcenia w szkołach policealnych, lub po zdaniu egzaminu maturalnego, na studiach wyższych. Po raz pierwszy rekrutację do szkół branżowych II stopnia przeprowadzono na rok szkolny 2020/2021.

Również absolwenci liceów ogólnokształcących mają możliwość zdobywania kwalifikacji zawodowych w formie kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Mogą oczywiście także zdobywać kwalifikacje zawodowe w szkołach policealnych oraz na uczelniach wyższych (w tych ostatnich oczywiście po zdaniu egzaminu maturalnego).

Warto pamiętać, że do każdego zawodu prowadzi przynajmniej kilka różnych dróg. Może warto przygotować dla siebie kilka alternatywnych ścieżek kształcenia i wybrać tę, która najlepiej odpowiada będzie naszym aspiracjom i możliwościom.

Czy posiadając certyfikat jednej kwalifikacji można podjąć zatrudnienie w zawodzie?

Wedle założeń reformy, potwierdzenie jednej kwalifikacji umożliwia podjęcie pracy z zakresu tej kwalifikacji. Przykładowo jeśli uczeń otrzyma certyfikat potwierdzający kwalifikację „Montaż, uruchamianie i konserwacja instalacji, maszyn i urządzeń elektrycznych”, to ten dokument da mu prawo do zatrudnienia na stanowisku pracy, na którym będą wykonywane czynności z tego zakresu (przykładowa kwalifikacja jest wspólną dla zawodów: elektryk i technik elektryk). Osobną kwestią w tym obszarze jest praktyka rynkowa i pytanie, na ile pracodawcy będą rzeczywiście skłonni do zatrudniania specjalistów posiadających certyfikaty.

Kwalifikacje wspólne

Podział zawodów na kwalifikacje spowodował, że w wielu zawodach występują tzw. kwalifikacje wspólne²⁰. Dzieje się tak w sytuacji, gdy kilka zawodów wymaga podobnej wiedzy i umiejętności zawodowych. Oczywiście im wyższy poziom wykształcenia, tym większy jest zasób wiedzy i umiejętności do opanowania. Oczywiście zdobycie dyplomu zawodowego wymaga nie tylko potwierdzenia wszystkich wyodrębnionych w zawodzie kwalifikacji, ale także ukończenia kształcenia ogólnego na odpowiednim poziomie.

Czym jest kształcenie zawodowe w formie dualnej?

Kształcenie zawodowe w szkołach kształcących w zawodach obejmuje kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne, w tym w szkołach branżowych I stopnia jest to praktyczna nauka zawodu a w przypadku technikum także praktyka zawodowa. Coraz częściej szkoły prowadzą kształcenie zawodowe w formie dualnej. Tak też dzieje się w przypadku naszego powiatu, co oznacza, że kształcenie zawodowe odbywa się nie tylko w szkole, ale także u pracodawców, na turnusach doksztalcania teoretycznego oraz w Centrum Kształcenia Zawodowego. Pozwala to uczniom na lepsze przygotowanie do pracy w rzeczywistych warunkach i jednocześnie zdobywanie cennego doświadczenia zawodowego.

²⁰ Schemat przygotowany na podstawie Rozporządzenia MEN w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego z dnia 15 lutego 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 316)

Kształcenie zawodowe w formie dualnej

Teoretyczne
w szkole lub
na turnusach doksztalcania
teoretycznego

Praktyczne
u pracodawcy lub w centrach
kształcenia zawodowego

Egzamin maturalny w szkołach - po co jest przeprowadzany i co jest na nim sprawdzane (według obowiązujących obecnie zasad)?

Egzamin maturalny pełni kilka funkcji, między innymi zastępuje egzamin wstępny do szkół wyższych, które wykorzystują wyniki egzaminu maturalnego z danego przedmiotu lub przedmiotów – przede wszystkim na poziomie rozszerzonym – jako kryteria w procesie rekrutacji. Dlatego tak ważne jest by już na etapie wyboru szkoły ponadpodstawowej zastanowić się jak planować ścieżkę edukacyjną, by w przyszłości móc realizować swoje cele np. dostać się na wymarzone studia.

Egzamin w nowej formule przeprowadzany będzie od roku szkolnego 2022/2023 dla absolwentów liceów ogólnokształcących, a od roku 2023/2024 dla absolwentów techników. Warunki i sposób przeprowadzania nowego egzaminu maturalnego zasadniczo nie będą odbiegały od dotychczas obowiązujących, wprowadzono jednak kilka ważnych zmian.

Do jakich egzaminów trzeba przystąpić?

Absolwenci obowiązkowo przystępują do dwóch egzaminów w części ustnej oraz czterech egzaminów w części pisemnej.

Obowiązkowe egzaminy w części ustnej:

1. egzamin z języka polskiego (bez określania poziomu)
2. egzamin z języka obcego nowożytnego (bez określania poziomu)

Obowiązkowe egzaminy w części pisemnej

1. egzamin z języka polskiego (na poziomie podstawowym)
2. egzamin z matematyki (na poziomie podstawowym)
3. egzamin z języka obcego nowożytnego (na poziomie podstawowym)
4. egzamin z wybranego przedmiotu dodatkowego (na poziomie rozszerzonym)

Absolwenci szkół lub oddziałów z językiem nauczania mniejszości narodowej obowiązkowo przystępują także do egzaminu z języka tej mniejszości zarówno w części ustnej (bez określania poziomu), jak i w części pisemnej (na poziomie podstawowym).

Reforma wprowadziła także dla absolwentów szkół lub oddziałów dwujęzycznych, obowiązek przystąpienia do egzaminu maturalnego z przedmiotu dodatkowego w części pisemnej z języka obcego nowożytnego na poziomie dwujęzycznym.

Świadectwo dojrzałości otrzyma zatem absolwent, który przystąpił do egzaminu maturalnego z przedmiotów obowiązkowych oraz jednego wybranego przedmiotu dodatkowego i z każdego z nich (przeprowadzonych zarówno

w części pisemnej, jak i w części ustnej) otrzyma co najmniej 30% możliwych do uzyskania punktów. Dla absolwentów 4–letnich szkół ogólnokształcących oraz 5–letnich techników reforma wprowadziła bowiem dodatkowo 30% próg zdawalności egzaminu maturalnego z jednego przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym. Z obowiązku przystępowania do części pisemnej egzaminu maturalnego z jednego przedmiotu dodatkowego zwolnieni zostaną jednak absolwenci posiadający dyplom zawodowy (dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe) w zawodzie nauczonym na poziomie technika lub certyfikaty kwalifikacji zawodowych (świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodzie) ze wszystkich kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie nauczonym na poziomie technika. Będą oni więc mogli otrzymać świadectwa dojrzałości przez zdanie egzaminu maturalnego tylko z przedmiotów obowiązkowych.

Z jakich przedmiotów dodatkowych można przystąpić do egzaminu maturalnego?

Oprócz jednego obowiązkowego egzaminu z przedmiotu dodatkowego na poziomie rozszerzonym, można przystąpić do egzaminów z **nie więcej niż pięciu kolejnych przedmiotów**. W zależności od wyborów dokonanych w części obowiązkowej egzaminu, wybór przedmiotów dodatkowych (w części pisemnej i /lub ustnej) może być ograniczony.

Czy wybór przedmiotów na egzaminie maturalnym zależy od tego, jakich przedmiotów uczeń uczył się w szkole?

Nie. Każdy zdający może przystąpić do egzaminu z dowolnie wybranego przedmiotu (za wyjątkiem przedmiotów zdawanych obowiązkowo, tj. języka polskiego, matematyki, języka mniejszości narodowej i jednego wybranego – dowolnego – języka obcego nowożytnego). Należy jednak pamiętać, że w sytuacji gdy jakiegoś przedmiotu uczyliśmy się jedynie na poziomie podstawowym zdanie egzaminu z tego przedmiotu na poziomie rozszerzonym może być bardzo trudne i wymagać dużego nakładu pracy.

Zamieszczona poniżej tabela prezentuje zestawienie możliwych do wyboru typów szkół w rekrutacji 2021/2022 wraz z ich specyfiką w kluczowych obszarach

	Typy szkół ponadpodstawowych		
	liceum ogólnokształcące	technikum	branżowa szkoła I stopnia
Lata nauki	4	5	3
Możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego	TAK	TAK	NIE (możliwość kontynuowania kształcenia w szkołach przygotowujących do zdawania egzaminu maturalnego, tj. w branżowej szkole II stopnia -nie we wszystkich zawodach* - oraz w liceum ogólnokształcącym dla dorosłych)
Możliwość wyboru zawodu (z oferty zawodów zawartych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego)	NIE	TAK	TAK
Nauka przedmiotów zawodowych	NIE	TAK (w tym kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne oraz praktyki zawodowe)	TAK (w tym kształcenie zawodowe teoretyczne i praktyczne)
Wymagania zdrowotne przy wyborze szkoły	NIE (wyjątek stanowią mogą oddziały specjalne np. oddziały sportowe, dla których przeprowadzany jest test sprawności fizycznej)	TAK (wymagane zaświadczenie lekarza medycyny pracy zawierające opinię o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kształcenia w zawodzie)	TAK (wymagane zaświadczenie lekarza medycyny pracy zawierające opinię o braku przeciwwskazań zdrowotnych do kształcenia w zawodzie)
Nauka przedmiotów ogólnych w formie rozszerzonej	TAK nauka od 2 do 3 przedmiotów w klasach I-IV	TAK nauka 1 lub 2 przedmiotów w klasach I-V (jedno rozszerzenie obowiązkowe, drugie zależy od możliwości szkoły)	NIE
Możliwość uzyskania kwalifikacji zawodowych w szkole	NIE (możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w szkołach policealnych, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu egzaminu maturalnego także na studiach wyższych)	TAK (możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w szkołach policealnych, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu egzaminu maturalnego także na studiach wyższych)	TAK (możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych w dalszej edukacji: w branżowej szkole II stopnia – nie dla wszystkich zawodów*, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych, a po zdaniu matury w szkole branżowej II stopnia lub liceum ogólnokształcącym dla dorosłych także na studiach wyższych; po zdobyciu wykształcenia średniego także w szkołach policealnych)
Liczba kwalifikacji wyodrębnionych w zawodzie (tym samym liczbą egzaminów zawodowych przewidzianych w kształceniu)	0	dominują zawody z 2 kwalifikacjami, ale są też zawody z 1 kwalifikacją	1
Możliwość otrzymania dyplomu zawodowego	NIE	TAK (uczeń otrzyma DYPLOM pod warunkiem zdania egzaminów zawodowych przewidzianych w zawodzie i ukończenia szkoły z pozytywnym wynikiem; jeśli uczeń zda egzaminy zawodowe w zawodzie a nie ukończy szkoły będzie miał certyfikaty	TAK (uczeń otrzyma DYPLOM pod warunkiem zdania egzaminu zawodowego i ukończenia szkoły z pozytywnym wynikiem; jeśli uczeń zda egzamin zawodowy a nie ukończy szkoły,

		kwalifikacji zawodowych, które potwierdził, jednak nie otrzyma dyplomu zawodowego	będzie miał certyfikat kwalifikacji zawodowej, którą potwierdził, jednak nie otrzyma dyplomu zawodowego
Możliwość ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe	TAK	TAK	NIE (możliwość ubiegania się o przyjęcie na studia po uzupełnieniu wykształcenia ogólnego i zdaniu egzaminu maturalnego w branżowej szkole II stopnia lub liceum ogólnokształcącym dla dorosłych)
Uzyskane wykształcenie	średnie	średnie	zasadnicze branżowe
Uzyskany tytuł po skończonej szkole	—	technik	robotnik wykwalifikowany (dla uczniów posiadających status pracownika młodocianego odbywających naukę zawodu u pracodawcy – rzemieślnika jest to egzamin czeladniczy)

*Kształcenie w **branżowej szkole II stopnia** będzie odbywało się w zawodach, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły – będą to zawody kształcone na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczanym w branżowej szkole I stopnia. Tym samym **w branżowej szkole II stopnia kształcenie będzie prowadzone wyłącznie w tych zawodach, które stanowią kontynuację kształcenia z branżowej szkoły I stopnia**. W branżowej szkole II stopnia będzie realizowana jedynie druga kwalifikacja cząstkowa wyodrębniona w danym zawodzie na poziomie technika.